

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra Psychosociálních věd a etiky

Magisterská práce

Možnosti pracovního uplatnění těžce sluchově postižených občanů v České
republice

The possibilities of an employment of the deaf people in the Czech republic

Vedoucí magisterské práce: prof. PhDr. Beáta Krahulcová, CSc.

Diplomantka: Klára Podivínová

Praha 2007

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracovala samostatně a uvedla veškeré použité prameny informací a prameny literatury. Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb. Zejména se skutečností, že UK HTF má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst.1 autorského zákona a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence použití jinému subjektu, je UK HTF oprávněna ode mě požadovat úhradu nákladů, které na vytvořené dílo vynaložila, a to až do jejich skutečné výše. Souhlasím s prezenčním zpřístupněním v knihovně UK HTF.

V Praze dne

.....

Za odborné vedení a cenné rady děkuji své vedoucí magisterské práce paní prof. PhDr. Beátě Krahulcové, CSc. Dále chci poděkovat všem, kteří mi poskytli potřebné informace, zejména pracovním konzultantkám a sociálním pracovníkům z Agentury podporovaného poradenství pro Neslyšící a Centra pro podporu zaměstnávání osob se sluchovým postižením a také učitelům a žákům ze středních škol pro sluchově postižené za pomoc při zpracování dotazníků.

Obsah:

Anotace	6
Úvod	8
1. Klasifikace sluchových vad	9
1.1. Neslyšící.....	9
1.2. Prelingválně neslyšící.....	9
1.3. Postlingválně neslyšící.....	9
1.4. Nedoslychavost.....	10
1.5. Kvalitativní poruchy sluchu.....	10
1.6. Kvantitativní poruchy sluchu.....	11
2. Výchova dětí se sluchovým postižením	12
2.1. Postavení škol pro sluchově postižené.....	12
2.2. Formy speciálního vzdělávání.....	13
2.3. Vzdělávací programy.....	14
2.3.1. Rámcový vzdělávací plán.....	15
2.3.2. Individuální vzdělávací plán.....	15
3. Trendy ve vzdělávání sluchově postižených	16
3.1. Vzdělávání těžce sluchově postižených Orální komunikací.....	17
3.2. Vzdělávání Totální komunikační strategií.....	18
3.3. Vzdělávání Bilingvální komunikační strategií.....	19
4. Podmínky pro dosažení stejné úrovně vzdělání	20
4.1. Integrace.....	21
5. Profesionální vzdělávání sluchově postižené mládeže	22
5.1. Seznam středních škol pro sluchově postižené v České republice.....	25
6. Možnosti vzdělávání sluchově postižených na vysokých školách	33
6.1. Vysoké školy a obory pro sluchově postižené.....	34
7. Důsledky sluchové vady	36
7.1. Gramatický vývoj řeči těžce sluchově postižených.....	37
7.2. Slovní zásoba.....	38
7.3. Používané pojmy.....	38
7.4. Problémy neslyšících s českým jazykem.....	39
8. Zaměstnávání sluchově postižených	41
8.1. Problémy zaměstnávání.....	42

8.1.1.	Osoby zdravotně znevýhodněné a osoby se změněnou pracovní schopností.....	43
8.1.2.	Specifika zaměstnanosti osob se ZPS.....	43
9.	Sociálně právní minimum pro sluchově postižené.....	45
9.1.	Pracovní rehabilitace.....	45
9.2.	Chráněná pracovní místa.....	45
9.3.	Chráněná pracovní dílna.....	46
9.4.	Rekvalifikace.....	46
9.5.	Podnikání osob se zdravotním postižením.....	47
10.	Agentury podporující zaměstnávání osob se sluchovým postižením.....	48
10.1.	Agentura profesního poradenství pro Neslyšící.....	48
10.2.	Centrum pro podporu zaměstnanosti osob se sluchovým postižením.....	51
10.3.	Federace rodičů a přátel sluchově postižených.....	53
11.	Zkoumání připravenosti žáků na pracovní uplatnění.....	54
11.1.	Metodika zpracování.....	54
11.2.	Stanovení hypotéz.....	54
11.2.1.	Hypotézy.....	55
11.3.	Dotazníkové šetření.....	55
11.3.1.	Dotazník.....	57
11.4.	Výsledky a interpretace.....	60
11.5.	Závěr šetření.....	72
	Závěr.....	73
	Seznam literatury.....	75
	Přílohy.....	79

Anotace

Tato práce se zabývá možnostmi pracovního uplatnění osob s těžkým sluchovým postižením. Obecně platí, že osoby s jakýmkoli zdravotním postižením mají podmínky uplatnění na trhu práce podstatně ztížené. Osoby se sluchovým postižením mají tyto podmínky ztížené nejen díky jinému způsobu komunikace, ale i jinému přístupu majoritní společnosti k nim, systému vzdělávání a v neposlední řadě jsou to osobnostní předpoklady každého jedince se sluchovým postižením při kompenzaci jeho důsledků.

Zabývám se zde možnostmi vzdělávání a profesní přípravy dětí, žáků a studentů se sluchovým postižením. V současnosti si tyto děti mohou vybrat zda budou navštěvovat školy pro sluchově postižené nebo zda budou integrovány do běžných škol či specializovaných tříd v rámci běžných škol. Výběr školy samotné však není nejdůležitějším aspektem pro samotný rozvoj osobnosti dítěte. Tím by měl být i výběr správné nebo spíše vhodné komunikační strategie pro každé jednotlivé dítě se sluchovým postižením.

Přístup ke každému člověku se sluchovým postižením by měl být individuální. A to jak v rámci diagnostiky, školního vzdělávání, ale zejména co se týče pracovního uplatnění. Je nezbytné si uvědomit, že práce je součástí života každého jedince. Dává lidem možnost ekonomické nezávislosti, společenské prestiže, ale nejvíce dává člověku pocit vlastní hodnoty. Právě tato hodnota by měla být v popředí, v mysli všech, kteří se podílejí na vytváření podmínek a prostoru pracovního uplatnění všech občanů se zdravotním postižením.

Annotation

The aim of this thesis is to consider all the possibilities of job opportunities for people with severe hearing impairment. Handicapped people have in general difficult conditions to find a job. People with severe hearing impairment have these conditions even more difficult not only because of their different way of communication, but also because of a different way of approaching them, their accession to education and their personal characteristics typical for deaf people.

I am considering the possibilities of education for children, pupils and students with hearing impairment. At the present time, these children can choose between specialized schools for deaf, integrating to „normal“ schools or entering specialized classes in „normal“ schools. The choice of school is not the most important aspect for the development of child's personality. The most important aspect should be a choice of a good and suitable communication strategy for each child with hearing impairment.

There should be an individual approach to each person with hearing impairment. This individual approach should be within the frame of diagnostics, education and particularly concerning job opportunities. It is very important to realize that work is a part of everyone's life. It brings economical freedom, social prestige, but mostly it gives the person a feeling of his/her own worth. Especially the feeling of this value should be always remembered by those people who create and work on the job opportunities for all handicapped people.

Úvod

Sluchové postižení patří mezi nejzávažnější zdravotní postižení. Sluchové postižení může mít negativní dopad na rozvoj osobnosti jedince. Včasnou diagnostikou, zvolením vhodné metody rehabilitace a reedukace, následně zvolením vhodné formy komunikační strategie lze předejít mnoha negativním dopadům. Mezi ně v neposlední řadě patří to, jak si takový jedinec bude schopný zajistit plnohodnotný život v dospělosti. Ve výchově a vzdělávání u dětí s těžkým sluchovým postižením by mělo být prioritou zajištění vhodné komunikační strategie pro osvojení si jazyka. Podle mého názoru je důležité, aby děti s těžkým sluchovým postižením byli bilingvní, tedy byly schopny na stejné úrovni komunikovat jak svým jazykem mateřským, tak i jazykem většinové společnosti.

Tato práce má umožnit náhled do problematiky lidí se sluchovým postižením, zejména co se týče vzdělání, vzdělávání a pracovních možností. Kvalitní vzdělání je významnou částí edukace dítěte se sluchovým postižením, které vede k úspěšné sociální integraci.

Na úspěšné integraci lidí se sluchovým postižením se významným dílem podílí sdružení zajišťující podporované zaměstnávání pro Neslyšící. Zajišťují komplexní služby od pomoci při hledání zaměstnání, doprovod na pracovní pohovor, tlumočení, poskytují informace o sociálním zabezpečení, právech a povinnostech v pracovně právních vztazích, a jiných a také pořádají vzdělávací kurzy, které dávají jejich klientům možnost získat nové znalosti, které by mohly uplatnit při hledání nové práce. Možnost doplnit si vzdělání a tzv. celoživotní vzdělávání je pro tyto lidi velice důležité. Například základy práce na počítači a internetu jsou dnes už považovány za základ a jsou nezbytné pro vykonávání mnoha profesí.

Překonávání předsudků a bariér pomáhají překonat jak různá sdružení sluchově postižených, tak i sami Neslyšící. A myslím, že stačí jen málo. Naučit se s lidmi se sluchovým postižením komunikovat i bez znalosti znakového jazyka. Uvědomit si, že mluvení není pouze jediným možným komunikačním prostředkem.

V poslední části mé práce jsem u žáků posledních ročníků středních odborných škol a odborných učilišť zjišťovala, jak jsou připraveni na svůj start do života, zda mají rádi obor, který si vybrali, a zda v tomto oboru budou hledat uplatnění, zda jsou vybaveni potřebnými znalostmi a zda chtějí pracovat se slyšícími.

1. Klasifikace sluchových vad

Sluchové vnímání je po biologické stránce nezanedbatelnou složkou dorozumivacího procesu, protože sluchem získáváme informace, které slouží ke správné orientaci v prostředí a normální rozvoj sluchového analyzátoru je předpokladem pro rozvoj mluvené řeči. Světová zdravotnická organizace definuje jako neslyšícího toho člověka, který ani s největším zesílením neslyší zvuk, ale je schopen vnímat vibrace (KRAHULCOVÁ 2003).

1.1. Neslyšící dělíme podle doby vzniku postižení (KRAHULCOVÁ 2003):

- hereditární (dědičné)
- kongenitální (vrozené)
- prelingvální
- postlingvální

1.2. Prelingválně neslyšící

U prelingvální hluchoty došlo ke ztrátě sluchu ještě před ukončením základního rozvoje řeči, tedy před 7. rokem věku dítěte. Jsou to lidé, kteří se narodili jako neslyšící nebo ztratili sluch v nejranějším období před jakýmkoliv rozvojem řeči. Takto postižené děti nejvíce poškozují vládnoucí terminologické zmatky. Jsou-li zařazeny do orálního programu, ve kterém jsou odkázány pouze na nejisté umění odezírání, jsou ve svém nejcitlivějším období kompletně zbaveny všech příležitostí pro náhodné učení. Mluvená řeč, kterou nemohou vnímat, je pro ně samozřejmě nevhodná. Nedostanou-li k dispozici žádný jazyk, stanou se dětmi bez jazyka. Protože myšlení se vyvíjí s řečí mívají i v dospělosti problémy s pochopením situací kolem nich (HRUBÝ 1999)

1.3. Postlingválně neslyšící

Ohluchlí jsou lidé, kteří ztratili sluch až po rozvinutí mluvené řeči. Na přesném věkovém vymezení se odborníci neshodují. Ohluchlí lidé většinou využívají ke komunikaci odezírání, mluvenou nebo psanou řeč. Mluvená řeč ohluchlých lidí může mít různou úroveň

srozumitelnosti. Často je deformovanost mluvy úměrná počtu let, po které jedinec neslyší. Mnoha ohluchlým mohou pomoci kochleární implantáty a nebo rozvoj ostatních komunikačních technik jako jsou psací telefony, skryté titulky, aj. (HRUBÝ 1999)

1.4. Nedoslýchavost

Nedoslýchaví tvoří velmi nejednotnou podskupinu sluchově postižených, protože sem patří např. starší občané, kteří mají díky vysokému věku již méně kvalitní sluch, ale zároveň osoby, které se plně sžily s minoritou Neslyšících. Nedoslýchavost se může pohybovat od minimálních ztrát sluchu, přes střední nedoslýchavost až po těžkou nedoslýchavost. V posledním případě má velikost sluchového postižení závažný dopad na kvalitu komunikace a na samostatný vývoj mluvené řeči. Je nutné říci, že nedoslýchavost lze do určité míry kompenzovat elektronickými sluchadly.

1.5. Kvalitativní poruchy sluchu

Kvalitativní poruchy sluchu jsou způsobeny místem vzniku sluchové poruchy a nejčastější příčinou mohou být změny ve sluchových drahách nebo poruchy centrálních oblastí sluchového analyzátoru. Jde o vady periferní, které se dělí na převodní a percepční a vady centrální. (HRUBÝ 1999)

Převodní vady

Jsou způsobeny překážkami znemožňující mechanický převod zvukových vln od zvukovodu do tekutin vnitřního ucha. Může to být způsobeno perforací bubínku, porušením řetězce středoušních kůstek, a jinými poškozeními. Převodní vady jsou charakteristické především poruchou kvantity.

Percepční vady

Dochází k porušení vláskových buněk v Cortiho orgánu ve vnitřním uchu a nervové části sluchové dráhy. Percepční vady jsou typické poruchou kvantity i kvality a mohou vést k úplné hluchotě. Obě tyto vady se mohou vyskytovat ve smíšené formě.

Centrální vady

Představují komplikované defekty způsobené různými procesy, které postihují podkorový a korový systém sluchových drah. Příznaky jsou velmi rozmanité a mohou být způsobeny organickou nebo funkční změnou.

1.6. Kvantitativní poruchy sluchu

Z hlediska kvantity měření v decibelech stanovila Světová zdravotnická organizace roku 1980 mezinárodní škálu stupňů sluchových poruch (KRAHULCOVÁ 2003).

Stupeň	Velikost ztráty sluchu podle WHO	Názvy sluchových ztrát	Kategorie podle vyhlášky MPSV č. 284/1995 Sb.
1.	0 - 25 dB	normální sluch	
2.	26 – 40 dB	lehká ztráta sluchu, lehká nedoslýchavost	lehká nedoslýchavost (již od 20 dB)
3.	41 – 55 dB	střední ztráta sluchu, střední nedoslýchavost	středně těžká nedoslýchavost
4.	56 – 70 dB	středně těžká ztráta sluchu	těžká nedoslýchavost
5.	71 – 90 dB	těžká ztráta sluchu, těžké postižení sluchu	praktická hluchota
6.	91 dB a více (body v audiogramu i nad 1 kHz)	velmi těžká sluchová ztráta	hluchota
7.	91 dB a více (v audiogramu žádné body nad 1 kHz)	velmi těžká sluchová ztráta	úplná hluchota

2. Výchova dětí se sluchovým postižením

Vady sluchu se člení z hlediska mohutnosti sluchové ztráty od nedoslýchavosti přes praktickou hluchotu až po hluchotu úplnou. Lokalizace poruchy je upřesněna členěním na vady převodní, percepční a centrální. Dá se předpokládat, že výchova sluchově postiženého dítěte bude obtížnější, vzhledem ke komunikační bariéře mezi dítětem a prostředím. Faktem zůstává, že sluchově postižené děti a zejména neslyšící vykazují vysoký podíl problémového chování a emočních poruch. Potměšil (1999) uvádí, že sluchově postižení jedinci jsou častěji impulzivní, egocentričtí, mají jinou hierarchii hodnot a obtížně se podřizují. Je to především způsobeno ztíženou komunikační schopností v důsledku vady sluchu.

Lidé se sluchovým postižením se ale potýkají zejména s problémy v oblasti vzdělávání, které souvisí se stupněm sluchové vady. Proto je potřeba sluchově postiženým nabídnout komplexní odbornou péči co nejdříve po zjištění sluchové vady. Vývoj a možnosti vzdělávání se dají ovlivnit natolik, aby i dítě se sluchovým postižením mělo šanci na plnohodnotný život.

2.1. Postavení škol pro sluchově postižené

Až do roku 1991 existovaly 3 typy škol pro žáky s vadami sluchu. Byly to školy pro nedoslýchavé, pro žáky se zbytky sluchu a pro neslyšící. V tomto roce došlo ke zrušení takového rozdělení speciálních škol podle stupně sluchové vady vyhláškou č. 399/1991 Sb. Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (KEBLOVÁ 2000). V současné době se rozdělení škol řídí podle nového Školského zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, kde došlo k významným změnám týkajících se vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, který nabyl účinnosti 1.1. 2005. Například se už nepočítá se samostatným právním vymezením stávajících speciálních škol. Z právního hlediska se tyto školy stanou školami druhově vymezenými, s výjimkou základní školy pro žáky s těžkým mentálním postižením, s více vadami a s autismem.

Podle § 183 odst. 3 bude zvláštní škola podle dosavadních právních předpisů základní školou podle tohoto zákona a pomocná škola podle dosavadních právních předpisů základní školou speciální podle tohoto zákona.

Děti a žáci se sluchovým postižením se mohou vzdělávat v mateřských, základních, a středních školách pro sluchově postiženou mládež. Mohou ale také navštěvovat běžné mateřské a základní školy v rámci trendu integrace zdravotně postižených.

Vyhláška č.73/2005 Sb. O vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami dětí a žáků mimořádně nadaných stanovila zásady a cíle speciálního vzdělávání. Speciální vzdělávání se poskytuje žákům, u kterých byly zjištěny speciální vzdělávací potřeby na základě speciálně pedagogického, popřípadě psychologického vyšetření školským poradenským zařízením a jejich rozsah a závažnost je důvodem k zařazení žáků do režimu speciálního vzdělávání. O zařazení takového žáka rozhoduje ředitel školy na základě doporučení školského poradenského zařízení a souhlasu zákonného zástupce žáka nebo zletilého žáka. Zařazení žáka může předcházet diagnostický pobyt v této škole, který může trvat 2 až 6 měsíců. Při změně speciálních vzdělávacích potřeb žáka a po přezkoumání poradenským zařízením se navrhne úprava režimu.

Speciální vzdělávací potřeby žáků jsou zajišťovány školským poradenským zařízením. Děti mají právo na vzdělávání způsobem, který odpovídá jejich potřebám při současném využití speciálních pomůcek, které jim takové vzdělání umožní. Při hodnocení těchto žáků, jejich přijímání ke studiu i při jeho ukončování se vždy přihlíží k povaze postižení, ve výjimečných případech je připuštěna možnost prodloužení délky středního a vyššího odborného vzdělání ředitelem školy. Děti, žáci a studenti se zdravotním postižením, kam patří i sluchové postižení dle § 16 odst. 1 tohoto zákona, mají právo bezplatně užívat speciální učebnice, speciální didaktické a kompenzační pomůcky poskytované školou v souladu s § 16 odst. 7.

Děti a žáci se zdravotním znevýhodněním se mohou vzdělávat v běžných třídách běžných škol s tím, že při jejich vzdělávání bude využíváno takových forem a metod, které jsou přizpůsobeny jejich potřebám. Tyto děti mají nárok na zvláštní péči v rámci běžné třídy. Nová právní úprava (§ 8) také studentům se speciálními vzdělávacími potřebami umožňuje zavedení individuálního vzdělávacího plánu. O Individuálním vzdělávacím plánu rozhoduje ředitel školy, v případě školy zřizované státem, krajem, obcí nebo svazkem obcí formou správního rozhodnutí § 165 odst. 2.

2.2. Formy speciálního vzdělávání

Speciální vzdělávání žáků se zdravotním postižením je zajišťováno formou:

- individuální integrace
- skupinové integrace
- ve škole samostatně zřízené pro žáky se zdravotním postižením
- nebo kombinací těchto výše uvedených forem

Žák se zdravotním postižením se přednostně vzdělává formou individuální integrace v běžné škole, pokud to odpovídá jeho potřebám, možnostem a podmínkám školy.

Typy speciálních škol pro sluchově postižené

- Mateřská škola pro sluchově postižené
- Základní škola pro sluchově postižené
- Střední škola pro sluchově postižené (střední odborné učiliště, odborné učiliště, praktická škola, gymnázium, střední odborná škola)

2.3. Vzdělávací programy

Vzdělávací programy jsou zpracovávány v Národním programu vzdělávání Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy jej projednává s vybranými odborníky z vědy i praxe, s příslušnými organizacemi zaměstnavatelů s celostátní působností a s kraji a předkládá jej vládě k projednání. Dále je předán Poslanecké sněmovně a Senátu Parlamentu ke schválení. Národní program vzdělávání rozpracovává cíle vzdělání stanovené tímto zákonem a vymezuje hlavní oblasti vzdělávání, obsahy a prostředky, které jsou nezbytné k dosahování těchto cílů. Podle § 3 odst. 2 se pro každý obor vzdělávání vydávají Rámcové vzdělávací programy, které vymezují obsah, rozsah a podmínky vzdělávání a jsou závazné pro tvorbu školních vzdělávacích programů, hodnocení výsledků vzdělávání dětí a žáků, tvorbu a posuzování učebnic a učebních textů. Vzdělávání v jednotlivých školách se uskutečňuje podle školních vzdělávacích programů.

2.3.1. Rámcový vzdělávací plán

Rámcové vzdělávací plán stanoví konkrétní cíle, formy, délku a povinný obsah vzdělávání, a to všeobecného a odborného charakteru, organizační uspořádání, profesní profil, podmínky průběhu a ukončování vzdělávání a zásady pro tvorbu školních vzdělávacích programů, jakož i podmínky pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Tyto programy vychází ve své základní koncepci z respektování individuálních potřeb a možností dítěte. Rámcové cíle a záměry jsou pro vzdělávání všech dětí společné. Při vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami je třeba jejich naplňování přizpůsobovat tak, aby maximálně vyhovělo dětem, jejich potřebám i možnostem. Snahou pedagogů by mělo být vytvoření optimálních podmínek k rozvoji osobnosti každého dítěte, k učení i ke komunikaci s ostatními a pomoci mu, aby dosáhlo co největší samostatnosti.

Ve vztahu k druhu a stupni postižení dítěte jsou podmínky při jeho vzdělávání (speciálním i integrovaném) plně vyhovující, jestliže je u dětí se sluchovým postižením zajištěno osvojení specifických dovedností v úrovni odpovídající individuálním potřebám a možnostem dítěte, je dodržována sluchová hygiena, jsou zajištěny a využívány vhodné kompenzační (technické a didaktické) pomůcky, vzdělávání dítěte probíhá ve vhodném komunikačním systému.

Školní vzdělávací program pro vzdělávání, pro něj je vydán Rámcový vzdělávací program, musí být v souladu s tímto Rámcovým vzdělávacím programem. Pokud není pro Školní vzdělávací program vydán Rámcový vzdělávací program, stanoví se stejné podmínky, jako když tento vydán je.

Školní vzdělávací program vydává ředitel školy nebo školského zařízení a musí být zpřístupněn veřejnosti.

2.3.2. Individuální vzdělávací plán

Individuální vzdělávací plán vychází ze školského vzdělávacího programu příslušné školy, závěrů speciálně pedagogického vyšetření, popřípadě psychologického vyšetření školským poradenským zařízením nebo na doporučení praktického lékaře, jiného odborníka nebo zákonného zástupce žáka. Individuální vzdělávací plán je vypracován zpravidla před nástupem žáka do školy a za jeho zpracování odpovídá ředitel školy. Individuální vzdělávací program může být doplňován, upravován v průběhu školního roku vždy se souhlasem žáka, zákonného zástupce.

3. Trendy ve vzdělávání sluchově postižených

Vzdělávání a výchova neslyšících byla v anglosaské oblasti Evropy ovlivňována převážně názory zastánců orální metody. Teprve v 80.tých letech se do výuky začal prosazovat znakový jazyk jako přirozený komunikační prostředek sluchově postižených. Od té doby učební plány, osnovy a didaktické materiály znakový jazyk respektují. Na školách se používá totální, orální, ale i bilingvální komunikační strategie. Právo neslyšících na vzdělávání ve znakovém jazyce je zakotveno i v naší legislativě (Zákon č. 155/1998 Sb. O znakové řeči).

Odborné i laické diskuse o výukových programech a jejich přednostech a nedostatcích trvají už 200 let a stále se hledají nové cesty efektivního vzdělávání neslyšících za účinného přispění vědy a techniky. Stále tedy vedle sebe existují různé programy, vycházející z různých filosofických pojetí problematiky (Barešová in Potměšil, 1995).

Výchova a vzdělávání sluchově postižených dětí a mládeže tvoří součást vzdělávacích programů všech typů. K pedagogické praxi přispěla i řada psychologů a lingvistů, zejména v oblasti výzkumu jazyka, kognitivní, osobní a sociální adaptací dětí a žáků se sluchovým postižením.

Jedním ze základních cílů výchovy sluchově postižených je gramotnost, tedy schopnost číst a psát na zralé úrovni obecný jazyk společnosti, ve které žijí. Čtení představuje nepostradatelný nástroj pro zvládnutí všech vyučovacích předmětů a vzdělání vůbec. Zvládnutí čtení závisí na předem vybudovaném jazykovém systému, který je pravděpodobně přímým důsledkem stimulujícího prostředí v raném věku a plynulé a srozumitelné komunikaci mezi dítětem a rodiči nebo osobám, se kterými je dítě v kontaktu. Všechny programy zdůrazňují ranou péči (Barešová in Potměšil, 1995).

Od roku 1990 došlo ke změnám v pojetí speciálních škol pro sluchově postižené. Byla snaha učinit obsah jejich výuky srovnatelný v co nejvyšší míře s obsahem výuky na stejném stupni škol běžného typu a tím trvale, systematicky a důsledně zajistit průchodnost vzdělávání speciálních a běžných škol. Ve speciálních školách došlo ke změně ve skladbě třídních kolektivů. Podle nynějších kritérií jsou do tříd zařazováni žáci pouze a výhradně na základě svých schopností, ne podle stupně sluchového postižení jako tomu bylo dříve. Volba optimální komunikační strategie vypovídá o úspěchu či neúspěchu výchovně vzdělávacího procesu ve třídních kolektivech s žáky s různorodými sluchovými ztrátami a charakteristikou postižení. Volba komunikační strategie nemůže mít univerzální charakter a všeobecně platnou

účinnost, přestože si reforma klade za cíl prostřednictvím vzdělávacích programů i u těžce sluchově postižených dosáhnout maximálního rozvoje jazyka a myšlení, a to nezávisle na rozvoji mluvené řeči.

U nás jsou prosazovány vzdělávací programy totální a orální komunikační strategie a nejnověji bilingvální komunikační strategie. Žádný program není v plné míře propracován teoreticky a hlouběji z hlediska metodiky výuky. Výjimku tvoří pouze orální program, který je u nás prosazován nejdéle. Pojmové myšlení těžce sluchově postižených u nichž neexistuje zpětná sluchová vazba, lze účinně rozvíjet pomocí vizuálně motorických komunikačních systémů a to nejen ve vzdělávání, ale i v procesu sociální a pracovní integrace.

3.1. Vzdělávání těžce sluchově postižených Orální komunikací

Základními součástmi orální komunikační strategie je rozvíjení a osvojování mluvené řeči, výcvik v odezírání a rozvíjení funkční schopnosti zbytků sluchu. Využívá se i různých podpůrných prostředků, jimiž jsou písemná forma řeči, kterou dítě zvládá globálním čtením, soustava daktylních značek (prstová abeceda) a přirozené posunky. Cíle orální metody je demutizace, tedy překonávání němoty. Postup k úspěšnému překonání němoty má být následovný. Neslyšící poznává, že mluvená řeč je běžným prostředkem dorozumívání mezi lidmi, ověřuje si, že i jemu tato forma řeči otvírá cestu k lidem a vytváří si kladný vztah k mluvené řeči a dává jí spontánně přednost před psaním a posunkovou řečí (Poul in Potměšil 1999).

Orální komunikační strategie se vyznačuje používáním mluvené řeči na úkor obecných pedagogických cílů, tedy k přípravě na život ve společnosti a později k dalšímu studiu. Zejména u těžce sluchově postižených má tato metoda velký vliv na kvalitu vzdělávání. Nedokonalá komunikace způsobuje nedokonalé výsledky vzdělávací a především výchovné.

Orální metody se vyznačují vysokým procentem sociální inkluze, ale nedají se efektivně prosazovat ve skupinách těžce sluchově postižených bez zpětné sluchové vazby a u dětí s prelingvální hluchotou (KRAHULCOVÁ 2003). Naopak orální metoda má dobré výsledky u části neslyšících, a možná i proto byla nekriticky preferována ve vztahu k jiným vzdělávacím směrům.

Ryzí orální komunikace byla původně chápána jako metoda multisenzorická a zaměřená na vytváření mluvy a nácvik odezírání. Zakazován byl znaková jazyk i prstová abeceda. Metoda je založena buď na systematickém osvojování jazyka, nebo na volnějším

způsobech osvojování řeči. Orální metoda má 2 hlavní formy (označení dle Quigley, Kretschmer in Barešová, 1995). Orálně-aurální a akupedickou. Při akupedické formě je kladen důraz na zesilování zvuku a sluchová cvičení, aby se co nejlépe využily zbytky sluchu, ať jsou jakkoli nepatrné. Naproti tomu se u orálně-aurální metody používá mluvená řeč a odezírání. Metoda klade důraz na včasné a trvalé používání vysoce kvalitního zesilování zvuku a výcvik sluchu.

Zcela nevhodné je uplatňování této metody u všech dětí se sluchovým postižením, nehledě na typ postižení a také u těch dětí, které mají ještě k sluchovému postižení i další postižení. Každé dítě se musí posuzovat jednotlivě a pro každé je třeba zvolit jemu přirozený způsob vzdělávání, v němž se osvojení mluvené řeči jako prostředku a cíle vyučování nemusí považovat za závazné nebo rozhodující. Škola musí dítě uvádět do takového systému dorozumívání, který bude schopno používat.

3.2. Vzdělávání Totální komunikační strategií

Totální komunikace je kombinací mluvení a odezírání v kombinaci se znaky a prstovou abecedou. Vyžaduje zařazení auralních, manuálních a orálních způsobů komunikace. Zahrnuje mimicko-gestikulační řeč, pantomimu, znakovou řeč, umělé znakové systémy, prstovou abecedu, artikulaci, odezírání, sluchové vnímání, mluvenou řeč, aplikaci zesilovací techniky, psaní a mimiku. Cílem je zajistit účinnou komunikaci se sluchově postiženými osobami a mezi nimi navzájem (Definice Totální komunikace formulovaná na konferenci ředitelů škol pro neslyšící v roce 1976 v Orchestru in Potměšil, 1995). Dále tato metoda vyžaduje, aby osoby v okolí neslyšícího dítěte používali v jeho přítomnosti všechny komunikační prostředky. Jedině tak lze dosáhnout optimálního rozvoje řeči a zajistit tak stejné podmínky jako mají slyšící děti.

Dle výsledků dotazníkového šetření v roce 1999 (viz výzkumný projekt MŠMT, Národní výzkum úrovně vzdělávání neslyšících RS 99/OO4, in Speciální školy pro SP v ČR, 2000) se převážná většina speciálních škol pro sluchově postižené přihlásila k programu totální komunikace. Zahraniční výzkumy však hodnotí totální komunikaci jako neuspořádaný systém, který nepřinesl očekávané výsledky. V zahraničí se realizuje jako systém mluvené řeči doprovázený prvky znakového jazyka (mnichovský model) či systém znakované řeči téměř kopírující mluvenou řeč (rakouský model), tzv. simultánní komunikační systémy.

Úspěch těchto systémů závisí nejen na učitelích, ale zejména na rodičích, kteří by měli alespoň částečně ovládat některý z manuálních systémů (KEBLOVÁ 2000).

Totální komunikaci také nelze považovat za samostatnou komunikační a didaktickou metodu či samostatný systémový prvek, neboť její pojetí v pragmatické rovině vyjadřuje pouze složité a variabilní struktury komunikačního procesu. V některých případech přesto tvoří souhrn komunikačních forem použitelných k dosažení účinného a obousměrného předávání informací jako metodického základu k přípravě a vytvoření určité části vzdělávacích programů (KRAHULCOVÁ 2003).

3.3. Vzdělávání Bilingvální komunikační strategií

V důsledku trvalé nespokojenosti s výsledky vzdělávání u části těžce sluchově postižených žáků došlo v zahraničí k rozvoji bilingvální komunikační strategie. Její realizaci předcházeli rozsáhlé výzkumy notace, kodifikace, unifikace znaků a znakových jazyků a prokázání znakového jazyka jako plnohodnotného. Principem metody je vyučování některých předmětů ve znakovém jazyce bez mluvení a v jiných se pouze mluví bez použití znakového jazyka. Lze ji také popsat jako výchovu s porozuměním, která se nejvíce přibližuje výchově slyšícího. Běžnou cestou komunikace se vytvoří zásoba pojmů, sloužící k vlastnímu myšlení. Zároveň se rozvíjejí komunikační dovednosti, pohotovost a zájem o rozhovor. Bilingvální komunikační strategie dbá na dodržování nedirektivní metody výuky znakového i národního jazyka, upřednostňuje znakový jazyk v raném věku a podporuje využití psané podoby národního jazyka (KRAHULCOVÁ 2003). S dětmi se od útlého věku komunikuje ve znakovém jazyce a v době, kdy je slovní zásoba rozvinuta se přidává jazyk většinový, který se dítě učí pomocí čtení a psaní. Mluvená řeč je poslední fází, která přijde poté, co dítě rozumí čtenému textu ve většinovém jazyce. Oba jazyky se nepoužívají současně, protože si dítě musí uvědomit, že jde o dva zcela rozdílné jazyky. Proto je běžné překládat z jednoho jazyka do druhého.

Nezbytnou podmínkou je aktivní účast neslyšícího pedagoga, který zastává funkci komunikačního a hodnotového sociálního vzoru. Stejně důležitým vzorem je i pro slyšící rodiče neslyšících dětí, kteří často nemají vytvořenou reálnou představu o dospělém člověku se sluchovým postižením.

Možnost bilingvální výchovy je dána školským zákonem č. 29/1984 Sb. Přestože většina škol využívá ve své vzdělávací koncepci Totální komunikaci, je už řada škol hlásících

se k systému bilingvální komunikace. Jsou to školy v Praze (Holečkova ulice), Brně, Hradci Králové, Ostravě a Liberci (KEBLOVÁ 2000).

V koncepci *bilingválního vzdělávání CESTA* (POTMĚŠIL 1999) jsou vytyčeny body českého modelu bilingválního přístupu ve vzdělávání těžce sluchově postižených:

- oba jazyky se musejí chápat odděleně,
- cesta k čistému bilingvistu
- bilingvální vzdělávací program na ZŠ
- rovnocenný znakový jazyk
- ovládnutí znakového jazyka všemi učiteli
- rovnocenné zapojení pedagogů se sluchovým postižením do výuky
- vytváření ovzduší vzájemného respektování a pozitivního vztahu mezi dvěma či více skupinami
- přizvat k výchovnému procesu dospělé se sluchovým postižením jako profesní pracovníky, ale také jako velmi funkční identifikační vzor pro děti se sluchovým postižením a jejich slyšící rodiče
- vést děti k respektování jiné kultury, jiného jazyka, odlišné hierarchie cílů a životních hodnot
- připravit takové učební plány a osnovy, aby byly zmíněné odlišnosti respektovány
- připravit pedagogy na využívání rozličných stylů práce
- vychovávat k úctě k odlišnostem jazyka a kultury
- přistupovat k dětem se sluchovým postižením i přes jejich odlišnosti s nejvyšším očekáváním a důvěrou v jejich možnosti

Seznamování dětí se sluchovým postižením, v průběhu edukace, s jejich sounáležitostí se skupinou neslyšících znamená uplatňování bilingválního a bikulturního programu (POTMĚŠIL 1999).

4. Podmínky pro dosažení stejné úrovně vzdělání

Aby sluchově postižené dítě dosáhlo stejné úrovně vzdělání jako jeho zdraví vrstevníci, je nezbytné zajistit určité podmínky. Neslyšící dítě musí nastoupit do školy s normálním stavem celkového vývoje, což předpokládá určitou úroveň znalosti znakového jazyka. Je tedy nutné zajistit optimální pedagogické podmínky, které by utvářely a podporovaly kulturní odlišnosti, kulturní dědictví, sociální dovednosti, chování, hodnotový systém ve vztahu ke kulturním odlišnostem, vzájemný respekt. Dále zpracovat vzdělávací program, který by výše uvedené odlišnosti respektoval, připravit pedagogy na využívání rozličných stylů práce, vychovávat budoucí pedagogy a také personál školy k úctě k odlišnostem jazyka, kultury apod..

Dalším důležitým aspektem ve vzdělávání sluchově postižených studentů je technické zázemí. Různé pomůcky a to didaktické, protetické, kompenzační, rehabilitační a reedukační usnadňují práci při studiu a vyučování (POTMĚŠIL 1999).

4.1. Integrace

Děti se sluchovým postižením se mohou vzdělávat ve školách pro sluchově postižené, nebo ve školách pro běžnou populaci, tzv. integrované vzdělávání. Integrovat lze dítě buď individuálně do třídy běžné školy, nebo lze zřizovat specializované třídy. Podmínky pro výuku v těchto třídách jsou shodné s podmínkami ve školách pro sluchově postižené. Podmínky pro individuální zařazení dítěte do běžné třídy jsou stanoveny v metodickém pokynu Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy pro integraci, který je každoročně aktualizován. Individuálně integrovaným dětem poskytují odbornou péči pracovníci Speciálně pedagogických center, která jsou zřizována jako součást speciálních škol podle paragrafu 45 zákona č. 29/1948 Sb., ve znění pozdějších změn a doplňků O soustavě základních a středních škol a vyšších odborných škol, jejichž činnost je stanovena § 5 vyhlášky č. 27 / 1997 Sb., O speciálních školách a speciálních mateřských školách.

Úspěšnost či neúspěšnost integrace žáka se sluchovým postižením je individuální a souvisí s individuálními vlastnostmi a zvláštnostmi žáka. Důležité je celkové posouzení intelektu dítěte, jeho sociability, schopnosti adaptability a sociální a emocionální zralosti, jelikož komunikační bariéra mnohdy zapříčiňuje nižší sociální status. Zažívání neúspěchu

může takové dítě negativně ovlivnit. Pro úspěšnou integraci je potřeba dodržovat určité podmínky. Především jde o včasnou depistáž a vyšetření sluchu dítěte, včasné přidělení kvalitního sluchadla, reedukace sluchu a řeči, spolupráce logopeda s rodinou a spolupráce rodiny se školou (VITÁSKOVÁ 2003).

5. Profesní příprava sluchově postižené mládeže

Střední odborná učiliště

Výuka na středních odborných učilištích trvá 4 nebo tři roky a je zakončena závěrečnou zkouškou s výučním listem. Po jejich úspěšném zakončení mohou žáci pokračovat v nástavbovém maturitním studiu. Tradičním oborem pro žáky s vadou sluchu je obor krejčí. V současnosti je možné tento obor studovat v Praze v Holečkově ulici, v Brně a Ostravě. Dalšími tradičními obory jsou obory zámečnický a čalounický, které se studují v Praze v Holečkově ulici a také v Brně. Mezi gastronomické obory patří obory: kuchař, pekař a cukrářská výroba nebo prodavač a výrobce lahůdek. Dále lze studovat obory: elektrikář, mechanik elektronických zařízení a mechanik elektrotechnických zařízení, truhlář, malíř interiérů, zahradník, zpracovatel přírodních pletiv, košíkář, prodavač smíšeného zboží. Od školního roku 2007/2008 bude otevřen nový obor Operátor sladovník-logistik na středním odborném učilišti pro sluchově postižené ve Výmolově ulici, jehož zřizovatelem je FRPSP a výuka probíhá v Jinonicích ve stejném areálu jako je umístěna i Federace.

Odborná učiliště

Studium na těchto školách je tříleté a zakončené výučním listem. Zajímavostí je, že na těchto školách pro žáky s vadou sluchu studují i žáci bez vady sluchu a převážně ti, kteří měli na základních školách problémy a nebo navštěvovali základní školy praktické.

Z oborů, které si lze vybrat jsou tyto: kuchařské práce, cukrářské práce, šití oděvů, obuvnické práce, tkalcovské práce, čalounické práce, keramické práce, klempířské práce ve stavebnictví, malířské práce, natěračské práce, podlahářské práce, sklenářské práce, truhlářské práce, zahradnické práce a prodavačské práce.

Střední odborné školy v Hradci Králové ,v Praze Holečkově ulici, V Praze Výmolově ulici, v Brně a ve Valašském Meziříčí jsou školy určené primárně pro žáky s vadou sluchu a jsou většinou součástí komplexu škol pro sluchově postižené. Střední školy v Olomouci na Svatém kopečku jsou pro žáky se sluchovým, zrakovým, a mentálním postižením a je to spíše škola rodinného typu. Ještě menší škola je odborné učiliště pro žáky s více vadami v Praze Belgické ulici.

Maturitní obory na středních školách pro sluchově postižené

Ještě před 20 lety nebylo možné, aby dítě s těžkou prelingvální vadou sluchu dosáhlo středního vzdělání s maturitou. V Československu existovaly pouze 2 školy pro sluchově postižené zakončené maturitní zkouškou. Bylo to gymnázium v Praze a Střední průmyslová škola oděvní ve slovenské Kremnici. Na těchto školách studovali převážně žáci s těžkou nedoslýchavostí a žáci s postlingválními vadami sluchu. Absolventi základních škol pro žáky se zbytky sluchu, základních škol pro neslyšící mohli ve vzdělávání pokračovat jen na středním odborném učilišti pro sluchově postiženou mládež v Praze na Smíchově a v Brně. Studenti si tehdy mohli vybírat jen z málo oborů. Pro chlapce to byly obory klempíř, krejčí, obuvník, čalouník a strojní mechanik a pro dívky obory krejčová, obuvnice a čalounice.

Po roce 1989 došlo ve speciálním školství ke změně. Ke studiu na středních odborných školách zakončených maturitou se najednou mohli hlásit žáci se všemi typy a stupni sluchových vad. Možnost studia s maturitou se otevřela na více školách a byly otevřeny i nové obory. Všechny obory byly pětileté. Stejně tak, jako se rozrůstala nabídka oborů maturitních, rozrůstala se i nabídka nematuritních oborů, zakončených výučním listem.

Nově vzniklé školy pro SP po roce 1989

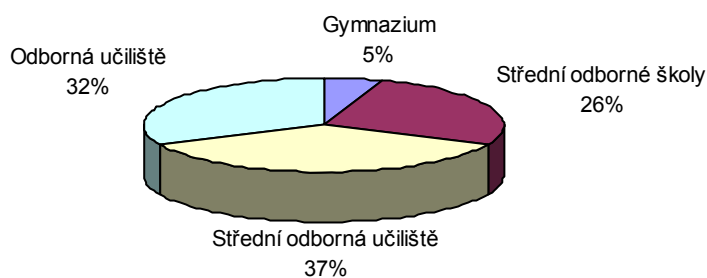
V letech 1991-92 vznikla ve Valašském Meziříčí Střední průmyslová škola elektrotechnická pro sluchově postižené, v Hradci Králové to byla Střední pedagogická škola pro sluchově postižené, která vznikla v letech 1992-93. Zde mají žáci možnost studovat předškolní a mimoškolní pedagogiku. V Brně vznikla ve stejném roce Střední průmyslová škola oděvní pro sluchově postižené. O dva roky později se v Berouně otevřela Střední zdravotnická škola pro sluchově postižené, obor Zubní technik, která se ale v roce 2003 přestěhovala a stala se součástí komplexu škol pro sluchově postižené v Praze Radlicích.

Zrušena už je specializovaná třída pro žáky s vadou sluchu otevřená v brněnském Biskupském gymnáziu.

V současnosti mají žáci možnost vybírat si z velkého množství maturitních i nematuritních oborů, které se stále vyvíjí, mění a otevírají se nové. Například v Praze v Holečkově ulici bylo otevřeno dvouleté nástavbové studium v boru Společné stravování a od 1.9.2006 je zde možnost studovat čtyřletý maturitní obor Hotelnictví a turismus. Střední zdravotnická škola v Praze Radlicích otevřela k 1.9.2006 obor Asistent zubního technika, který se přeměnil z oboru Zubní technik, což v praxi znamená, že absolvent oboru Asistent zubního technika si nemůže otevřít vlastní zubní laboratoř, jako to umožňoval obor předchozí. Dále se škola pokouší o otevření studia ve Vyšší zdravotnické škole v oboru Zubní technik

Také Střední odborné učiliště pro sluchově postižení v Hradci Králové otevřelo tříleté nástavbové studium, obor Dřevařská a nábytkářská výroba. V září 2005 otevřelo Odborné učiliště v Brně obor Oděvnictví obor Elektrotechnické počítačové systémy a Informatika v ekonomice ve Valašském Meziříčí.

Střední školy pro žáky se sluchovým postižením

5.1. Seznam středních škol (SOŠ, SOU OU) pro sluchově postižené v České republice

Střední škola pro sluchově postiženou mládež, Praha 2 – Ječná

Ječná 27, Praha 2, 120 00, Tel: 224 942 152

Střední škola je komplexem škol pro sluchově postižené. Součástí je mateřská škola, základní škola, gymnázium a speciálně pedagogické centrum. Dnešní název školy pro sluchově postižené, který je platný od 1.9.1998, lépe vystihuje složení žáků. Původní vzdělávací projekt počítal s přijímáním sluchově postižených dětí se stupněm vady nedoslýchavý. To bylo i v názvu mateřské a základní školy. Postupně byly ale přijímáni děti s těžšími sluchovými vadami. Na všech typech škol se vyučují žáci převážně mluvenou řečí.

Ve škole jsou vybudovány odborné učebny na výuku fyziky, matematiky, biologie, chemie, jazyků a výpočetní techniky s nejmodernějšími počítači, včetně internetu. Pro tělesnou výchovu je k dispozici tělocvična.

Na gymnázium jsou přijímáni žáci se změněnou pracovní schopností v důsledku sluchové vady a skutečně jen výjimečně žáci s jiným typem postižení nebo žáci zdraví. Součástí přijímacího řízení žáku bez sluchového postižení je psychologický test a s rodiči jsou projednávána specifika vzdělávacího programu školy. Studium trvá čtyři roky podle učebních dokumentů běžných gymnázií. Přijímací zkoušky se skládají z českého jazyka a matematiky a také s přihlíží k prospěchu ze základní školy. Jedna písemná zkouška musí být splněna na 50% (český jazyk nebo matematika), druhá písemná zkouška na 25%.

Při studiu si žáci mohou vybrat ze dvou jazyků, angličtiny a němčiny, přičemž hlavní jazyk je i jazykem maturitním. Od roku 2019 se plánuje maturita z obou jazyků. Studenti si mohou vybrat i z velkého množství volitelných předmětů jako je konverzace v cizím jazyce od 2.ročníku a od 3.ročníku seminář biologickým společenskovední, fyzikální, zeměpisný, literární a nebo seminář programování. V rámci školy je možno se zúčastnit výměnného pobytu v zahraničí a také dalších zájmových kroužků jako sport, pantomima, klavír, atd.

Cílem výuky na gymnáziích je připravenost ke studiu na vysokých školách a vyšších odborných školách a osvojení si komunikačních dovedností, které umožňují absolventům školy zapojení se do slyšící společnosti.

Pracovníci školy většinou ovládají znakový jazyk, ostatní navštěvují kurzy osvojování manuálních forem komunikace (český znakový jazyk, znakový český jazyk). Jejich znalost je důležitá pro styk s neslyšícími rodiči.

Cílem školy je umožnit sluchově postiženým dětem, které mají předpoklady pracovat orální metodou a jejichž rodiny si to přejí, dosáhnout srovnatelné úrovně se slyšícími dětmi.

Střední odborná škola, Střední odborné učiliště, Odborné učiliště pro sluchově postižené, Praha 5 – Smíchov

Holečkova 4, Praha 5, 150 00, Tel: 257 323 038, 257 326 428

Škola je opět součástí komplexu škol, která se skládá ze speciálně pedagogického centra, speciální mateřské školy, základní a praktické školy, internátu a jídelny. Přijímány jsou žáci bez ohledu na typ a stupeň sluchové vady, včetně sluchově postižených s nejtěžšími vadami s kombinací vady sluchu a další vadou. Na OU a SOU jsou integrováni i slyšící žáci, když při přijímacím řízení mají přednost sluchově postižení žáci. Slyšící žáci jsou přijímáni jen k doplnění tříd.

SOŠ nabízí čtyřleté studium oboru hotelnictví a turismu a dvouleté nástavbové studium pro absolventy potravinářských oborů SOU. Studium je zakončené maturitou. Počet žáků v SOŠ je 19 a jsou rozděleni do 3. tříd. Žáci si mohou vybrat ze dvou cizích jazyků.

SOU nabízí obory malíř, zámečnick, kuchař, cukrář, krejčí, čalouník, pekař a čtyřleté studium je zakončeno výučním listem., kde je ve 12 třídách dohromady 52 žáků, z nichž je 5 % slyšících. Žáci si mohou vybrat jeden cizí jazyk.

OU, které je po třech letech zakončeno výučním listem nabízí obory jako malířské a lakýrnické práce, kuchařské, práce, cukrářské práce, čalounické práce, šití oděvů a klempířské práce. Ve 14 třídách je vzděláváno 96 žáků, z nichž je 25-30 % slyšících.

Obsahem přijímacích zkoušek je učivo základní školy, ale jen čeština a matematika a zkouška schopností a zájmu o daný obor. Podmínkou přijetí je potvrzení lékaře o vhodnosti zvoleného oboru.

Škola má k dispozici množství kompenzačních a speciálních pomůcek a plně kvalifikované zaměstnance. Součástí školy jsou i odborné a speciální učebny, tělocvična, hřiště, fitcentrum se saunou a bazénkem a velká zahrada. Pro děti se pořádá i množství mimoškolních aktivit, zájmových kroužků, školních výletů v tuzemsku i zahraničí.

Škola je fakultní školou Pedagogické fakulty UK, proto zde získávají praxi budoucí učitelé dětí se sluchovým postižením.

Cílem školy je rozšířit spektrum vzdělávacích metod a nabídnout žákům ty, které jim podle jejich individuálních možností vyhovují. Škola má za úkol připravit absolventy tak, aby byli schopni uplatnit se na trhu práce a snaží se u žáků rozvinout mluvenou, odezíranou, ale i psanou a čtenou řeč tak, aby se dokázali zapojit do zaměstnání i slyšící společnosti.

Střední odborné učiliště pro sluchově postižené, o.p.s., Praha 5 - Radlice

Výmolova 169, Praha 5, 150 00, Tel: 251 611 633, 604 349 596

Soukromé střední odborné učiliště, které zajišťuje ubytování i stravování. Škola vznikla z iniciativy rodičů v roce 1992 jako soukromá škola Federace rodičů a přátel sluchově postižených. Původní koncepce školy byla zaměřena pouze na doplnění a rozšíření znalostí ze základní školy a přípravu na studium na střední škole, ale vzhledem ke změnám ve školské legislativě, bylo nutné rozšířit učební obor, ve kterém by žáci získali kvalifikaci. Žáci zde studují obor technickoadministrativní pracovník, který ve školním roce 2006/2007 končí. Od školního roku 2007/2008 se otevírá obor operátor skladovník (logistik).

Výuka probíhá podle vzdělávacího programu pro běžné školy. Součástí výuky je i anglický jazyk a v českém jazyce je kladen důraz na rozvoj komunikativních dovedností a na správný písemný projev. V současnosti se v oboru technicko-administrativní pracovník vzdělává 8 žáků ve 3. ročníku, z nichž 2 studenti jsou slyšící. Přijímací zkoušky se nekonají, pro přijetí je důležité splnění povinné školní docházky a studenti se přijímají podle průměrného prospěchu až do naplnění kapacity.

Ke komunikaci se využívá českého mluveného jazyka doplňovaného znaky.

Žáci se učí anglický jazyk a práci s počítačem a další speciální kurzy a přednášky pro sluchově postižené.

Studium je denní, zakončené závěrečnou zkouškou a výučním listem. Absolventi se uplatní u různých firem, které ke své činnosti provozují sklady s různými způsoby vedení skladového hospodářství. Jsou připraveni provádět přejímku zboží, vedení dokladů a evidenci s využitím výpočetní techniky, provádět inventury a vyřizovat reklamace.

Střední zdravotnická škola pro sluchově postižené, Praha- Radlice

Výmolova 169, Praha 5, 150 00, Tel: 251 554 763, 2521 553 985

Škola nabízí sluchově postiženým absolventům základních škol a jiným zájemcům obor Asistent zubního technika. Jde o 4leté studium zakončené maturitní zkouškou a možnost prodloužení studia na 5 let. V současnosti má škola 24 studentů ve třech ročnících. Podmínkou přijetí jsou sluchová vada, schopnost funkčně komunikovat (písemně, českým znakovým jazykem nebo českým mluveným jazykem, zdravotní způsobilost pro práci zubního technika (dobrý zrak, zdravá kůže), přijímací zkoušky se skládají z talentové zkoušky (zručnost, výtvarné nadání), českého jazyka, přírodovědného základu a z ústního pohovoru. Škola nabízí možnost přípravných kurzů.

Ve škole se využívá český jazyk i český znakový jazyk. V hodinách je vždy přítomen tlumočnick českého znakového jazyka. Kromě českého jazyka škola vyučuje i jazyk anglický a základy latinského jazyka.

Žáci si mohou vybrat i z množství mimoškolních aktivit - keramický kroužek, práce ve školním časopise, práce v multimediální dílně, filmový klub i bezplatné kurzy v jazykovém centru Ulita, které se nachází v prostorách školy a vzniklo za finanční podpory Evropské unie a Magistrátu hl.m.Prahy.

Cílem školy je připravit žáky tak, aby byli schopní konkurence na trhu práce.

Střední odborné učiliště a praktická škola pro sluchově postižené, České Budějovice

Riegrova 1, České Budějovice, 370 01, Tel: 387 319 203

Škola sídlí v budově, která byla zakoupena v roce 1871 pro účely výchovy a vzdělávání hluchoněmých dětí z českobudějovické diecéze.

Škola sdružuje speciální mateřskou školu, základní školu, zvláštní školu, pomocnou školu, přípravný stupeň pomocné školy, odborné učiliště, praktickou školu, školní družinu, internát a speciálně pedagogické centrum.

Do školy jsou přijímáni děti na základě foniatrického a psychologického vyšetření. Jelikož je součástí Speciálně pedagogického centra rehabilitační pracoviště, může škola přijímat i děti imobilní a s těžkým tělesným postižením. Škola využívá orální i totální komunikační strategie, ale vždy s ohledem na typ postižení dítěte a přání rodičů.

SOU nabízí 3letý obor sklenářské práce, ale první ročník se bude z kapacitních důvodů otevírat až ve školním roce 2008/2009. V současnosti má tento obor otevřen jen 2. ročník,

kteřý má 7 žáků, z nichž je 6 slyšících. Aby byly žáci přijati musí splnit povinnou školní docházku, musí mít praktické schopnosti potřebné pro obor a zdravotní způsobilost.

Praktická škola je jednoletá a dvouletá. Bohužel i v současné době není tato škola taktéž otevřená a to z nedostatečného počtu uchazečů. Na dvouletou praktickou školu jsou přijímáni žáci zejména se speciálními vzdělávacími potřebami, plynoucí ze snížené úrovně rozumových schopností, případně žáci s kombinovanými vadami, kteří ukončili povinnou školní docházku v základní škole praktické, základní škole speciální, či v nižším než devátém ročníku základní školy.

Na jednoletou praktickou školu jsou přijímáni žáci s těžkým stupněm mentálního postižení, žáci s kombinovaným postižením, žáci s diagnózou artismu.

Ve škole se upřednostňuje totální komunikace a využívá se všech dostupných prostředků. Komunikace je tedy přizpůsobena potřebám dětí.

Cizí jazyky se nevyučují, jelikož je větší důraz kladen na rozvoj komunikační kompetence. Žáci mají možnost navštěvovat kroužek keramický, sportovní, rybářský, dramatický, výtvarný a taneční.

Střední pedagogická škola, Střední odborné učiliště a Odborné učiliště pro sluchově postižené, Hradec Králové

Štefánikova 549, Hradec Králové, 500 11, Tel:495 272 394

Škola byla založena v roce 1881 pod názvem Ústav hluchoněmých Rudolfinum.

V roce 1991 byl dokončen komplex škol pro sluchově postižené, který poskytuje ucelený systém vzdělávání, neboť sdružuje mateřskou školu, základní školu, střední odborné učiliště a střední pedagogickou školu a speciálně pedagogické centrum.

Ve škole pracují slyšící i sluchově postižení učitelé a vychovatelé. Při běžné komunikaci i výuce je používán znakový jazyk.

Ve škole jsou děti rozděleny do tříd podle stupně sluchového postižení, děti s kombinovaným postižením anebo s vadami řeči. Ve třídách se používá komunikační metoda podle složení třídy a individuálních potřeb žáků, tedy znakový jazyk a jazyk český.

Střední pedagogická škola připravuje studenty v pětiletém studijním oboru předškolní a mimoškolní pedagogika. Uplatní se jako učitelé ve speciálních mateřských školách a jako vychovatelé ve školských i mimoškolských zařízeních. V případě zájmu mohou pokračovat ve studiu na vysokých školách, většinou volí pedagogickou fakultu a obory zaměřené na speciální pedagogiku. V 5 třídách je celkem 38 pouze sluchově postižených žáků. Přijímací

zkoušky se skládají z testu z českého jazyka a matematiky v rozsahu učiva Základní školy pro sluchově postižené, dále z praktické zkoušky zaměřené na ověření výtvarných a pohybových předpokladů, orientační osobnostní test a motivační pohovor.

Na SOU je možnost studovat obory kuchař, truhlář, trvající 4 roky a zakončené výučním listem. Na OU, které trvá 3 roky a je taktéž zakončeno výučním listem je možno vybírat z kuchařských a truhlářských prací, SOU i OU má 63 žáků v 9 třídách. Na tyto obory jsou k přijímacím zkouškám potřebné všeobecné vědomosti ze ZŠ.

Anglický jazyk je vyučován pouze na Střední pedagogické škole.

Žáci mají možnost vybrat si z velkého množství zájmových a sportovních aktivit a také se mohou účastnit výměnných mezinárodních pobytů.

Hlavním cílem školy je vytvořit a rozvíjet u sluchově postižených dětí vhodné komunikační systémy a připravit je pro studium v sekundárním či terciálním stupni vzdělávání nebo pro plnohodnotné uplatnění na trhu práce.

Střední průmyslová škola oděvní, Střední odborné učiliště pro sluchově postiženou mládež a Odborné učiliště, Brno

Gellnerova 1, Brno, 537 00, Tel: 541 220 464

Školy nabízí obory oděvnictví, informatika v ekonomice, zámečnická a podlahářská práce. Obsah, metody a formy práce se sluchově postiženými žáky vyžadují všimnout si oblastí, v nichž se rozvíjejí komunikativní schopnosti, sociální dovednosti, sebevědomí, motivace k učení a schopnost překážky, které postižení přináší. Důležitým aspektem je důvěrný a přátelský vztah mezi učiteli a žáky. Komunikačními strategiemi jsou totální a orální komunikace.

Průmyslová škola vyučuje žáky práci s počítači, nejen uživatelské programy, ale také odborné programy, zvláště pro oděvnictví, účetnictví a nedílnou součástí je i ovládnutí internetu. Žákyně předvádějí výsledky své práce na různých regionálních i celostátních módních přehlídkách.

Požadavky k přijímací zkoušce je ukončení povinné školní docházky na speciální ZŠ, na obory oděvnictví a informatika v ekonomice se skládá písemná zkouška z českého jazyka a matematiky, na obory zámečnická a podlahářská práce se přijímací zkoušky nekonají.

Kromě vodáckých a lyžařských kurzů využívají žáci možnosti získání řidičského průkazu osobního i nákladního vozidla v autoškole, se kterou škola úzce spolupracuje.

Škola připravuje žáky na kvalifikované povolání a na jejich začlenění do společnosti.

Střední odborné učiliště a odborné učiliště pro smyslově postiženou mládež,

Olomouc

Kříčkova 4, Olomouc – Svatý Kopeček, 779 00, tel: 585 385 112

Žáci mají možnost výběru zejména z potravinářských oborů kuchař-číšník, kuchařské práce, cukrář-cukrářka a cukrářské práce.

Podkladem pro výběr správné metody je stav sluchu, tedy individuální přístup, přestože škola preferuje metodu totální komunikace, která nejvíce přispívá k začlenění žáků do běžné populace. Škola věnuje velkou pozornost logopedické péči a rozvoji mluvené řeči u jednotlivých žáků. Díky odborným předmětům, které škola vyučuje, se vytvořily slovníky se znaky pro odborné termíny.

Součástí výuky je i praxe, která je zajišťována ve střediscích praktického vyučování, především v restauračních provozech v Olomouci a žáci cukrářských oborů vykonávají praxi u firmy TOKO. Učební obory jsou zakončeny závěrečnou zkouškou a úspěšní absolventi získají výuční list.

Cílem školy je co nejlépe připravit žáky na budoucí povolání, úspěšně je integrovat do společnosti slyšících a tím zajistit jejich uplatnění pracovní i společenské.

Střední průmyslová škola elektrotechnická a Střední odborné učiliště pro sluchově postižené, Valašské Meziříčí

Vsetínská 454, Valašské Meziříčí, 757 14, Tel: 571 615 641

Škola zahájila svou činnost roku 1911 a byla vybudována jako třetí ústav pro hluchoněmé na našem území. Škola slučuje speciální mateřskou školu, základní školu pro sluchově postižené, střední odborné učiliště, střední průmyslovou školu elektrotechnickou pro sluchově postižené, internát a speciálně pedagogické centrum.

Na SOU se žáci připravují v tříletém oboru zahradník-zahradnice a oboru elektrikář-elektrikářka se zaměřením na silnoproud. Žáci tohoto oboru se pravidelně účastní výstav, kde prezentují své výrobky a také se podílejí na výrobě pomůcek pro sluchově postižené.

Na SPŠE studují žáci čtyřletý obor elektronické počítačové systémy, kdy získávají znalosti v oboru výpočetní techniky a práce s počítačem, slaboproudé elektrotechniky a práci s internetem. Ti nejlepší studenti mají možnost pokračovat ve studiu na vysoké škole.

Počet žáků na obou školách je 92 a používá se totální komunikační metoda. Pro přijetí na obory zahradník a elektrikář je požadován lékařský posudek o způsobilosti a ukončení

povinné školní docházky. K přijetí na SPŠE musí žáci absolvovat zkoušky z českého jazyka, matematiky a fyziky.

Anglický jazyk je povinným předmětem.

Po škole mohou žáci využívat posilovnu, sportovní areál s hřištěm na fotbal, odbíjenou, košíkovou a s vybavením na lehkootletické disciplíny, atd.

Cílem školy je eliminovat důsledky sluchové vady a připravit žáky pro studium na středních školách a žáky středních škol připravit k úspěšnému uplatnění na trhu práce nebo ke studiu na vysokých školách.

Střední škola Aloyse Klara

Fakultní škola FTVS UK, Vídeňská 756/28, Praha 4, 142 00, Tel: 241 726 937

Klarův ústav byl založen před více než 170 lety jako první zařízení pro praktické vzdělávání nevidomých v českých zemích. Později v něm byli vzdělávání žáci všech typů zrakového postižení. Po roce 1989 se Klarův ústav otevřel i pro studenty s jiným než zrakovým postižením. V současnosti se na této škole vzdělává i několik žáků se sluchovým postižením s lehkou nedoslýchavostí, ale i neslyšící.

Sluchově postižení mohou studovat v tříletých učebních oborech keramik, čalouník, knihař, rekondiční a sportovní masér, ve čtyřletých učebních oborech s maturitou masér sportovní a rekondiční, textilní výtvarnictví – tvorba dekorativních předmětů z textilních a přírodních materiálů a v tříletých učebních oborech pro absolventy základních praktických škol keramické práce, kartáčnické a košíkářské práce a v nástavbovém studium – Podnikání.

Podmínky pro přijetí jsou průměrný prospěch, motivační pohovor, talentové zkoušky a pro přijetí ke studiu na maturitní obor i zkouška z českého jazyka, matematiky a biologie.

Odborné učiliště pro žáky s více vadami, s.r.o.

Belgická 27/610, 120 00 Praha 2, Tel: 222 513 403

Odborné učiliště bylo založeno roku 1992. Je určeno pro děti se zdravotním postižením, u kterých se kromě snížených intelektových schopností projevila i zdravotní vada. Uchazeči jsou přijímáni na základě individuálního pohovoru a doporučení ze speciálního pedagogického centra.

Výuka v oborech je individuální a osnovy jsou přizpůsobeny intelektovým schopnostem žáků. Ve třídách jsou malé skupiny žáků ve věku od 15 do 26 let. Chlapci a dívky jsou nenásilnou formou vedeni k integraci do běžného života. Výrobky učňů se

prezentují na prodejních velikonočních a vánočních výstavách. Studium je tříleté, ukončené výučním listem nebo osvědčením o absolvování.

Pro zvýšení možnosti uplatnění jsme v kontaktu s mnoha občanskými sdruženími, která již během studia umožňují spolupráci s potenciálním zaměstnavatelem.

S přihlédnutím k diagnóze mladistvého škola nabízí individuální doučování, výuku znakového jazyka, logopedii a psychologickou poradnu.

Žáci si mohou vybrat z oborů keramické práce, tkalcovské práce, obuvnické práce, květinářské, zelinářské, ovocnářské a zahradnické práce.

Střední škola prof. Zdeňka Matějčka

17.listopadu 1123, 708 00 Ostrava – Poruba, tel.: 596909111, 596916191

Tato střední škola vzdělává žáky se zdravotním postižením ve čtyřletém maturitním oboru Elektronické počítačové systémy a žáky se speciálními vzdělávacími potřebami ve 3letém studiu zakončeného výučním listem v oborech mechanik elektronických zařízení, mechanik elektrotechnických zařízení, zpracovatel přírodních pletiv, prodavač a výrobce lahůdek, prodavač pro smíšené zboží, krejčí.

Obsahem přijímací zkoušky jsou otázky z českého jazyka a literatury, matematiky, anglického nebo německého jazyka a všeobecných znalostí na úrovni učiva základní školy.

6. Možnosti vzdělávání sluchově postižených na vysokých školách

Studenti se sluchovým postižením v České republice mají také možnost pokračovat ve studiích na některé z vysokých škol. Prozatím to ale vypadá, že ti, kteří se rozhodli studovat vysoké školy se soustředí jen na několik speciálních oborů, určené výhradně studentům s těžkým sluchovým postižením. Mezi tyto obory patří studium češtiny pro neslyšící (obor Čeština v komunikaci Neslyšících) na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze a obor Ateliér výchovné dramatiky pro Neslyšící se zaměřením na pohybové aktivity na Divadelní fakultě Janáčkovy akademie múzických umění, v Brně.

Vzniká dojem, že sluchově postižený má vyhledávat obory speciálně určené pro uchazeče s tímto handicapem. Dnes již univerzity nabízejí využití služeb poradenského a informačního centra, která podávají informace o možnostech studia pro studenty

s handicapem a speciálními vzdělávacími potřebami. Tato centra nabízí seznam studijních oborů, informují o způsobu podání přihlášek k přijímacímu řízení, o jeho průběhu a také o možnosti absolvovat přípravné kurzy.

Například Masarykova univerzita a jím zřízené středisko Teiresiás (Středisko pro pomoc studentům se specifickými nároky) má dlouholeté zkušenosti se vzděláváním handicapovaných studentů, a proto těmto studentům dokáže nabídnout individuální studium s vlastním tutorem a lektory i se zcela individuálními studijními lhůtami. V takto přizpůsobených podmínkách lze vystudovat mnoho různých oborů i s vážným sluchovým postižením. Jedinou podmínkou však je znalost českého jazyka na takové úrovni, která umožňuje studium potřebné literatury.

K možnostem, které mohou využít sluchově postižení uchazeči o studium při přijímacím řízení, patří využití tlumočnicka do znakového jazyka a prodloužení pracovního času. Při samotném studiu má student se sluchovým postižením také právo využít tlumočnicka, ale musí si být vědom, že v mnoha odborných předmětech nebude tlumočnick studentovi užitečný, vzhledem k nedostatečně rozvinuté terminologii v některých oborech. Tlumočnick by měl spíše pomoci zvyknout si na nové prostředí a artikulaci vyučujícího.

6.1. Vysoké školy a obory pro sluchově postižené

Obory speciálně určené pro sluchově postižené:

Janáčkova akademie múzických umění, Divadelní fakulta, Brno, Ateliér výchovné dramatiky pro Neslyšící se zaměřením na pohybové aktivity

Univerzita Karlova, Filosofická fakulta, Katedra českého jazyka, Program Čeština v komunikaci Neslyšících

Ostatní možnosti studia na vysokých školách

Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta

Univerzita Karlova, Husitská teologická fakulta

Masarykova Univerzita, Pedagogická fakulta, Brno Katedra speciální pedagogiky-studijní programy orientované na speciální pedagogiku

Univerzita Palackého, Pedagogická fakulta, Olomouc Katedra speciální pedagogiky

Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, Katedra speciální pedagogiky

Univerzita Hradec Králové, Ústav pedagogiky a psychologie pro primární vzdělávání

Filmová akademie M. Ondříčka, Písek

ČVUT, Praha

Technická univerzita v Liberci

Technická univerzita v Brně

Univerzita Jana Amose Komenského, Praha

Výše uvedený seznam univerzit není konečný. Studenti se sluchovým postižením nemusejí studovat obory speciálně určené nebo doporučené. Ovšem záleží na stupni a velikosti sluchové vady a také na jazykové kompetenci českého jazyka. Neslyšící nemají vždy potřebnou slovní zásobu, která je nezbytná pro pochopení teoretických základů výukových disciplín, kde se kromě českého jazyka objevuje mnoho cizích slov. Snazší situaci mají studenti, kteří byly integrováni do běžných základních a středních škol.

Studenti, kteří mají zájem pokračovat ve studiu na vysoké škole, by se měli dostatečně informovat o službách poskytovaných handicapovaným studentům jednotlivých univerzit a fakult. Spektrum služeb je závislé na individuálním posouzení a na konkrétní situaci. Vždy je ale důležité dbát určitých doporučení při komunikaci s neslyšícími, zvolit vhodnou formu komunikace (znakový jazyk, znakovanou češtinu, orální tlumočení) a vhodné postavení tlumočnicka i neslyšícího studenta.

7. Důsledky sluchové vady

Orální řeč, jejíž kvalita a kompetence je v důsledku sluchového postižení snížena je slyšícími odborníky akcentována jako obecný předpoklad sémantizace národního jazyka a zvládnutí psané podoby jazyka. Rozvoj orální řeči je považován za velmi účinnou, ale ne výlučnou komunikační formu z hlediska stimulace pojmotvorného procesu, tvorby slovních forem myšlení a zvládnutí psané podoby národního nebo většinového jazyka (KRAHULCOVÁ 2003).

Charakteristika vývoje mluvené řeči se odvíjí od stupně sluchového postižení, přítomnosti nebo absence dalšího postižení, věku a dosaženého stadia vývoje řeči, kdy sluchové postižení vzniklo, exogenních sociálních faktorů stimulačního rodinného prostředí z hlediska úspěšné nebo neúspěšné oboustranné komunikace, včasné diagnostiky a startu speciální rehabilitační péče, ovlivněné rodinnou výchovou, později od kvality rehabilitační péče a spolupráce s rodinou. Světová zdravotnická organizace WHO vydala v roce 1980 v Ženevě doporučenou klasifikaci stupňů sluchového postižení, která je důležitá z hlediska charakteristik vývoje řeči (KRAHULCOVÁ 2003).

Změny ve vývoji řeči lze pozorovat už od hranice 60 dB ztráty sluchu. Změny ve vývoji jsou ovšem individuálně různé v závislosti na dalších faktorech, zejména přidruženého postižení. Těžce sluchově postižené dítě prochází ve vývoji řeči stadiem reflexního křiku, emocionálního křiku, broukání a částečně stadiem pudového žvatlání. Žvatlání je na rozdíl od slyšících dětí mezi 17. - 26. týdnem zastaveno. Částečně prochází i stadiem napodobovacím, kdy na základě viděných pohybů úst mluvící osoby napodobují některé fonémy. Vokalizace těchto dětí postrádá rytmus a napodobování modulace mluvy. Některé děti ani nevokalizují v důsledku absence sluchové kontroly vlastních mluvních projevů. Sluchová kontrola činností chybí, proto tyto děti při chůzi dupají, při jídle mlaskají, skřípou zuby, atd.

U prelingválně neslyšícího dítěte se spontánní mluvená řeč nevyvíjí. Dochází k zastavení vývoje řeči v přirozených podmínkách ve stadiu zrakového napodobování mluvních pohybů, v tempu vývoje řeči, v kvantitě i kvalitě mluvního projevu. Sovák (in Krahulcová, 2003) uvádí, že dítě napodobuje pouze to, co lze postřehnout z výrazu obličeje, mimiky, gestikulace a kontextu celé situace. Stává se, že dítě pochopí mnoho souvislostí nesprávně, což v dítěti vyvolává zmatek a na základě nedostatku zvukových stimulů dozrávají děti opožděně i emocionálně, chybí jim pocit sebejistoty a bezpečí a mají sklon k afektivním reakcím. U postlingválně neslyšících dětí je důležitým faktorem ovlivňujícím

vývoj řeči doba, kdy je sluchovému postižení došlo. Hranici tvoří 7.rok věku dítěte, kdy se předpokládá, že 7.rok je dostatečným z hlediska fixace řeči. Ale i ztráta sluchu po 7. roce způsobuje postupný úbytek akustických charakteristik řeči, přestože je u těchto dětí prognóza lepší. Mluvní stereotypy jsou už dostatečně zafixovány a je rozvinuta slovní zásoba, slovní formy myšlení a vnitřní řeč a mluvní projevy zcela nezanikají. Dochází pouze ke změnám zvukových charakteristik mluvního projevu a možnosti obousměrné komunikace (KRAHULCOVÁ 2003).

Díky absenci, omezení a deformaci zvukových vjemů dochází ke změnám ve vývoji mluvní techniky, jsou narušeny fáze verbální produkce (dýchání, fonace, artikulace) a modulace souvislé řeči, dochází k dysgramatismu.

7.1. Gramatický vývoj řeči těžce sluchově postižených

Jedná se o vývojovou neschopnost až ztrátu schopnosti (agramatismus) správně používat gramatické slovní tvary a větnou skladbu na různém stupni. Dysgramatismus sluchově postižených je ovlivněn nedostatečným rozvojem řeči, nízkou mluvní zkušeností, nedostatkem sluchové kontroly vlastní řeči, omezením možnosti běžného mechanismu zvládnutí gramatiky mateřského jazyka a nedostatky ve výuce mateřského jazyka. Nejobtížnější stránkou řeči je diferenciací vztahů na základě gramatických koncovek. Neslyšící děti si neuvědomují význam morfologické složky. Důsledkem je neschopnost rozlišit slovní druhy a tak dochází k nesprávnému chápání a tvoření vět. Syntax je charakteristická pouze hromaděním slov.

Gramatický vývoj u nedoslýchavých dětí závisí na stupni nedoslýchavosti a typu v kontextu individuálních schopností a výchovy (KRAHULCOVÁ 2003).

Leibmanova škála dysgramatismu u sluchově postižených (KRAHULCOVÁ 2003):

1. *Dysgramatismus slovní* - Chyby v gramatických slovních tvarech. Dítě nesprávně skloňuje, časuje, používá nevhodné koncovky slov.
2. *Dysgramatismus větný* – Chyby ve větné skladbě. Dítě používá nesprávný slovosled, slova řadí bez gramatických souvislostí.(př.: „Pták střecha sedět“)
3. *Dysgramatismus větný, zkratkovitý* – Neschopnost souvisle se vyjádřit, vyjadřuje se zkratkovitě.

7.2. Slovní zásoba

Důsledkem sluchové deprivace je slovní zásoba dětí se sluchovým postižením značně redukována a její získání je závislé na odborně řízením procesu. Právě v tomto procesu sehrává důležitou roli škola, učitel, speciální pedagog a logoped. Rozvoj slovní zásoby na orálním základě je těžká a mnohdy neefektivní. Z kvalitativního hlediska není počet zvládnutých slov natolik důležitý, jako pochopení významu jednotlivých slov. Jde o kvalitu didakticky řízeného pojmotvorného procesu. V procesu, který má své specifické zákonitosti se postupem času dostává dítě do stadia, kdy překoná diskrepanci mezi chápáním objektů, jejich vlastností, činností a vztahů jejich pojmenováním. Pomalu a postupně se význam pojmů zpřesňuje.

7.3. Používané pojmy

Neslyšící nepoužívají abstraktní pojmy. Podle Illyése (1978 in Krahulcová, 2003) je význam takových pojmů pro neslyšící často mlhavý. Lépe chápou pojmy konkrétní, názorné, v činnosti, pojmy, se kterými se dá manipulovat. Proto jsou nejčastěji užívaným slovní druhem podstatná jména. Ze začátku dítě rozumí pod podstatným jménem i činnost, kterou vykonává. Postupně dochází k diferenciaci a růstu používaných sloves, které je kolem 10. až 11. roku rovno používaným slovesům u slyšících dětí. Používání přídavných jmen je taktéž omezené, protože vyjadřují vlastnosti předmětů a to předpokládá vyšší úroveň abstrakce a rozvoje slovního myšlení. Předložky i příslovce jsou užívány ještě méně (KRAHULCOVÁ 2003).

I přestože se děti naučí vyslovovat, číst, psát slova, jejich význam jim často není jasný. Stává se to v případě, že k vysvětlení neznámých věcí a jevů není použit znakový jazyk. Děti se tak naučí něco z paměti, aniž by tomu porozuměli, což se projeví v dospělosti. Pokud jde ale o zvukové jevy, pak nestačí ani vysvětlení ve znakovém jazyce. Slyšící děti poznají slovo ve zvukové podobě dříve než samotný název. U neslyšících chybí reálná představa zvukového pojmu.

7.4. Problémy neslyšících s českým jazykem

Nedostatečná znalost gramatických pravidel českého jazyka je závažným problémem při porozumění smyslu sdělení i jeho reprodukci

Časté chyby při psaní i čtení (STRNADOVÁ 1998):

- Změna kmenové hlásky (jdu – šel jsem; jede – jet)
- Význam nového slova zamění se slovem jiným, již známým a hláskově podobným (hrát – hřát)
- Nezná některá synonyma. Pro některá slova zná pouze jeden pojem (pracovat – dřít se – lopotit)
- Neznalost některých homonym (jeřáb – pták; jeřáb – stroj; jeřáb - strom)
- Dvě různá slova, která se náhodně podobají, může významově zaměnit, i když se v základu liší (mezi – na mezi; pila / napila se, nástroj, závod)
- Nerozpozná odlišnosti významu při změně délky samohlásky (páni – paní)
- Nezná hovorové a obecné české výrazy
- Nezná frazeologii a obrazná rčení (hřál hada na prsou, dívka celá rozkvetla)
- Nezná konvenční pravidla (vykání a tykání)
- Nezná způsob, jakým se slova sdružují do vyšších celků (význam sdělení je dán i pořadím slov ve větách)
- Nepřesná reprodukce slov (přesmyknutá a vynechaná písmena)
- Slovosled (Jídlo bez – Bez jídla; Kdo výhra firma číslo – Jaké je číslo firmy, která vyhrála?)
- Časování
- Zápor (Já dává peníze nikdo – Nikdy nedám peníze)
- Nesprávná vazba předložky a koncovky (Jirka šla s tramvají)
- Nadbytečné nebo chybějící užití předložek
- Zvratná zájmena (Helena se umí na kreslí)

Hluchota primárně způsobuje neschopnost slyšet mluvenou řeč a poznat tak přirozenou cestou strukturu mluveného jazyka ještě předtím, než dítě začne chodit do školy. Neznalost jazyka pak sekundárně blokuje možnost porozumět psanému textu. Proto by se prelingválně neslyšící děti měli učit češtinu jako jejich druhý jazyk.

Seznámení s jazykem prostřednictvím písemné formy je důležité pro pozdější vzdělávání. Nepochopení textu je důsledkem toho, že neslyšící málo, či vůbec nečtou. Nejsou dostatečně motivováni, přestože je četba jednou z příležitostí k osvojení si jazyka.

Nedostatečná jazyková kompetence zamezuje dostupnost náhodného učení, které je hlavním zdrojem všeobecných znalostí. Tyto znalosti umožňují vysvětlit některé aspekty okolního dění. Pro pochopení dění v různých kontextech je pro neslyšící nezbytné tu kterou konkrétní situaci zažít. „Inteligenci neslyšícího člověka nelze posuzovat podle formální stránky mluveného a psaného projevu. Je to jazyková záležitost“.(STRNADOVÁ 1998)

8. Zaměstnávání sluchově postižených

Volba povolání u zdravotně postižených je mnohem složitější především z hlediska možnosti výběru. Výběr budoucího povolání je určen dostupností profesní přípravy. Pro některé typy zdravotních postižení byl donedávna dán typ profesní přípravy. Dnešní situace se v mnohém liší, ale ačkoli je možnost profesní přípravy zdravotně postižené mládeže rozšířena o některé profese, není často brán zřetel na osobnostní předpoklady a zájmy jedince. Postižený by měl mít možnost vyzkoušet si konkrétní činnosti a hledat sám v řadě různých aktivit tu, která mu bude nejlépe vyhovovat a na kterou se nejlépe adaptuje. Handicap by neměl být omezujícím faktorem a jednou z hlavních charakteristik jedince, určující možnosti pracovního uplatnění.

Vzhledem ke zdravotnímu postižení je těžké najít si své místo v životě. Životní perspektivy zdravotně postiženého jedince jsou dána tím, jak on sám je schopen překonávat nesnáze způsobené postižením, ale také postojem, který společnost k postižení samotnému zaujímá.

System péče by neměl být jen pečující a ochraňující, což je zároveň omezující a odsuzuje postižené do role závislosti. Péče o postižené by měla umožnit optimální vývoj a uplatnění bez ohledu na postižení, tedy aby se handicap stal pouze jednou z charakteristik jedince a nepředurčoval celý jeho vývoj.

Národní plán podpory a integrace občanů se zdravotním postižením na období 2006-2009 (2005)

Stěžejním cílem vzdělávání zdravotně postižených občanů zůstává zajištění rovného přístupu. Společná školní docházka bude chápána jako faktor prevence sociálního vyloučení, než jako organizačně pedagogické opatření. Nediskriminací a rovným přístupem se rozumí umožnění vzdělávání v obou základních proudech vzdělávání tedy hlavním i speciálním, při respektování základních práv zákonných zástupců dítěte, respektive občana se zdravotním postižením. Vzdělávání je chápáno jako základní lidské právo s univerzální lidskou hodnotou. Základním cílem národního plánu, je umožnit co největšímu počtu zdravotně postižených dětí vzdělávání se žáky bez zdravotního postižení při zachování vysoké míry úrovně vzdělávání. Tento cíl je chápán jako naplnění jednoho ze základních lidských a občanských práv dětí a

žáků se zdravotním postižením, ale i jako významný prostředek ovlivňující do budoucna postoje a soudy majoritní společnosti i občanů se zdravotním postižením vůči sobě navzájem, a také jako prostředek předcházející a zabraňující sociálnímu vyloučení těchto občanů.

Žákům, kteří nemohou vnímat řeč sluchem, prioritně zajistit vzdělávání prostřednictvím znakové řeči postupně na všech školách, samostatně určených pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami a dále na všech školách hlavního vzdělávacího proudu, v nichž jsou tito žáci vzděláváni.

Ve vyšších odborných a vysokých školách věnovat zvláštní pozornost organizaci vzdělávacích programů distančního vzdělávání zaměřeného na jednotlivé typy zdravotního postižení. Ve speciálním zákonu o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání zohlednit vzdělávací potřeby občanů se ZP ve smyslu jejich celoživotního učení.

8.1. Problémy zaměstnávání

Problematika osob se zdravotním postižením a její postavení na trhu práce patří mezi opatření aktivní politiky zaměstnanosti. Cílem je na vyšší úrovni než dosud naplnit pracovní potenciál desítek tisíc osob se zdravotním postižením. Pro podporu zaměstnanosti těchto osob bude organizován souhrn opatření směřujících k zajištění rovnováhy na trhu práce, tj. poradenství, rekvalifikace, společensky účelná pracovní místa, odborná praxe, chráněné dílny a pracoviště a veřejně prospěšné práce. Aktivní politika zaměstnanosti zůstane prioritní pro dosažení cíle přístupu na trh práce pro všechny znevýhodněné skupiny, kdy osoby se zdravotním postižením patří z řady důvodů mezi nejvíce ohrožené.

Cílem bude vytvořit fungující systém pracovní rehabilitace zahrnující poradenskou činnost, přípravu pro pracovní uplatnění, umístování do zaměstnání a vytváření vhodných podmínek pro výkon zaměstnání. Nástroji pro vytváření vhodných pracovních podmínek je systém právní ochrany, zvýšená péče při zprostředkování zaměstnání, systém hmotné motivace zaměstnanců a zaměstnavatelů. Vzdělávací systém a jím vytvořené nástroje vzdělávací, rekvalifikační a celoživotního učení by se měly více účastnit na řešení problematiky zaměstnatelnosti osob se ZP.

Opatření na podporu a dosažení rovného zacházení s osobami se ZP je součástí politiky zaměstnanosti a v přístupu k zaměstnání se poskytuje zvýšená pomoc a péče ve spolupráci s dalšími subjekty činnými na trhu práce, kterými jsou sdružení osob se zdravotním postižením. Zákon o zaměstnanosti deklaruje při uplatňování práva na zaměstnání

zákaz přímé i nepřímé diskriminace, mj. i z důvodu zdravotního stavu. Nepřímou diskriminací je i odmítnutí nebo opomenutí přijmout opatření, která jsou nezbytná proto, aby měla osoba se zdravotním postižením přístup k zaměstnání.

8.1.1. Osoby zdravotně znevýhodněné a osoby se změněnou pracovní schopností

Občané se zdravotním postižením jsou podle zákona definováni jako *občané se změněnou pracovní schopností* (ZPS) a *občané se změněnou pracovní schopností s těžším zdravotním postižením* (ZPS s TZP).

Osoby zdravotně znevýhodněné jsou omezeny z důvodu jejich dlouhodobě nepříznivého stavu, který musí trvat déle než jeden rok a podstatně omezuje psychické, fyzické nebo smyslové schopnosti a tím i schopnost pracovního uplatnění. Osoby zdravotně znevýhodněné spolu s osobami s plným a částečným invalidním důchodem patří do skupiny osob se zdravotním postižením, kterým se poskytuje zvýšená ochrana na trhu práce.

8.1.2. Specifika zaměstnanosti osob se ZPS

Podíl nezaměstnanosti osob se ZPS na celkové nezaměstnanosti se pohybuje kolem 13%. Kromě zdravotního znevýhodnění jsou tyto osoby znevýhodněny ještě nízkým vzděláním, které by se ale s rozšířenou nabídkou studijních oborů mělo postupně zlepšovat. Otázkou zůstává, zda osoby se ZPS, tedy ekonomicky neaktivní, pracovat nemohou nebo pracovat nechťejí anebo je potíže spojené s hledáním zaměstnání přiměly k rezignaci.

Podle projektu EKO-ZPS (Ekonomická motivace na trhu práce k zaměstnávání osob se zdravotním postižením a návrh na opatření na zvýšení jejich zaměstnanosti in Červenková, 2001) by mělo být prioritní zajistit pracovní uplatnění těm, kteří pracovat mohou a chtějí. Předpokladem je samozřejmě vytvořit podmínky pro získání odpovídající pracovní kvalifikace a vhodných pracovních podmínek, například úpravou pracovního prostředí. S přijetím takovýchto opatření souvisí kompenzace vícenákladů zaměstnavatelům, ale i odstranění bariér v myšlení lidí, jak u zaměstnavatelů, tak i u samotných osob se zdravotním postižením, aby bylo vytvořeno zdravé a přirozené pracovní prostředí.

Podle zákona je zaměstnavatel povinen zaměstnat občany se ZPS ve výši povinného podílu občanů se změněnou pracovní schopností na celkovém počtu svých zaměstnanců. Povinný podíl je u zaměstnavatele s více než 25 zaměstnanci 4%. Tuto povinnost může zaměstnavatel plnit třemi způsoby:

1. Přímým zaměstnáváním občanů se ZPS ve výši povinného podílu
2. Odebíráním výrobků od zaměstnavatelů zaměstnávajících více než 50% zaměstnanců se ZPS nebo zadáváním výrobních programů těmto zaměstnavatelům nebo odebíráním výrobků chráněných dílen provozovaných občanským sdružením, státem, registrovanou církví, náboženskou společností, církevní právnickou osobou nebo obecně prospěšnou společností, nebo zadáváním výrobních programů těmto subjektům
3. Odvodem do státního rozpočtu, jehož výše činí ročně za každého občana se ZPS, o kterého zaměstnavatel nesplnil povinný podíl, 1,5 násobku průměrné mzdy v národním hospodářství

Zaměstnavatelům zaměstnávající více než 50 % zaměstnanců se ZPS z jejich celkového počtu náleží měsíční příspěvek ve výši 0,35 násobku průměrné mzdy k 1. čtvrtletí předcházejícího roku za každého zaměstnaného občana se ZPS. Mimo ustanovení zákona o zaměstnanosti je motivace zaměstnavatelů k zaměstnávání občanů se ZPS upravena v zákoně č. 586/1992Sb., o daních z příjmu, kde se stanoví výše částky, o které se fyzickým i právnickým osobám snižuje daň z příjmu. Jedná se o částku 18.000 Kč za každého zaměstnance se ZPS a 60.000 Kč za každého zaměstnance ZPS se ZTP. Přesto je zaměstnávání osob se ZPS velice obtížné.

Další možností, jak motivovat zaměstnavatele, je příspěvek na zapracování obtížně umístitelného uchazeče. Tento příspěvek se hradí pouze po dobu 3 měsíců a maximální výše příspěvku je polovina minimální mzdy. Dalším motivačním prvkem je finanční příspěvek na vyhrazené pracovní místo pro ZP osobu, které bylo vyhrazeno na základě dohody s Úřadem práce, a to do výše vyplacených mzdových nákladů včetně pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti a pojistného na veřejné zdravotní pojištění, které zaměstnavatel za sebe odvedl z vyměřovacího základu, po dobu 12 měsíců (Zákon č. 109/2006Sb. mění zákon č. 435/2004Sb. o zaměstnanosti).

9. Sociálně právní minimum pro sluchově postižené

9.1. Pracovní rehabilitace

Osoby se zdravotním postižením mají právo na pracovní rehabilitaci, kterou zabezpečuje Úřad práce místně příslušný podle bydliště osoby se zdravotním postižením ve spolupráci s pracovně rehabilitačními středisky nebo může na základě písemné dohody pověřit zabezpečením pracovní rehabilitace jinou právnickou nebo fyzickou osobu.

Pracovní rehabilitace je souvislá činnost zaměřená na získání a udržení vhodného zaměstnání. Náklady hradí úřad práce. Pracovní rehabilitace obsahuje poradenskou činnost zaměřenou na volbu povolání, volbu zaměstnání, teoretickou a praktickou přípravu na zaměstnání nebo jinou výdělečnou činnost, zprostředkování, udržení a změnu zaměstnání, změnu povolání a vytváření vhodných podmínek pro výkon zaměstnání.

Úřad práce sestaví individuální pracovní plán na základě dohody s osobou se zdravotním postižením, s ohledem na její pracovní způsobilost, schopnost vykonávat soustavné zaměstnání.

Teoretická a praktická příprava zahrnuje:

1. Přípravu na budoucí povolání podle zvláštních právních předpisů.

Příprava je zaměřena na zapracování osoby se zdravotním postižením na vhodné pracovní místo, získání znalostí, dovedností a návyků. Doba přípravy trvá nejdéle 24 měsíců.

2. Přípravu k práci.

K ní dochází na pracovištích zaměstnavatele, individuálně přizpůsobených zdravotnímu stavu osoby se ZP, v chráněných pracovních dílnách nebo na chráněných pracovních místech, nebo ve vzdělávacích zařízeních státu.

3. Specializované rekvalifikační kurzy.

9.2. Chráněná pracovní místa

Chráněné pracovní místo je místo vytvořené zaměstnavatelem pro osobu se zdravotním postižením na základě písemné dohody s Úřadem práce. Chráněné pracovní místo musí být provozováno nejméně po dobu dvou let. Zaměstnavatel dostává od úřadu práce

příspěvek. Příspěvek činí osminásobek, pro osobu s těžším postižením maximálně dvanáctinásobek, průměrné měsíční mzdy v národním hospodářství za první až třetí čtvrtletí předchozího kalendářního roku. Pokud zaměstnavatel poskytne 10 a více chráněných pracovních míst, může příspěvek činit desetinásobek a pro osobu s těžším postižením až čtrnáctinásobek výše uvedené průměrní mzdy.

9.3. Chráněná pracovní dílna

Chráněná pracovní dílna je pracoviště zaměstnavatele, vymezené na základě dohody s úřadem práce a přizpůsobené pro zaměstnávání osob se zdravotním postižením, kde je zaměstnáno nejméně 60% těchto zaměstnanců a musí být provozována nejméně po dobu dvou let. Úřad práce může po dohodě se zaměstnavatelem poskytnout zaměstnavateli příspěvek na částečnou úhradu provozních nákladů.

9.4. Rekvalifikace

Rekvalifikací se rozumí získání nové kvalifikace a zvýšení, rozšíření nebo prohloubení dosavadní kvalifikace, včetně jejího udržování nebo obnovování. Za rekvalifikaci se považuje i získání kvalifikace pro pracovní uplatnění fyzické osoby, která dosud žádnou kvalifikaci nezískala. Při určování obsahu a rozsahu kvalifikace se vychází z dosavadní kvalifikace, zdravotního stavu, schopností a zkušeností osoby, která má být rekvalifikována formou získání nových teoretických znalostí a praktických dovedností v rámci dalšího profesního vzdělávání.

Rekvalifikaci může provádět pouze akreditované zařízení a vzdělávací nebo zdravotnické zařízení, které má akreditované vzdělávací programy. Zařízení, ve kterém probíhá rekvalifikace, může Úřad práce hradit náklady spojené s rekvalifikací.

Rekvalifikace se uskutečňuje na základě dohody mezi úřadem práce a uchazečem o zaměstnání nebo zájemcem o zaměstnání, vyžaduje-li to jejich uplatnění na trhu práce. Úřad práce hradí nejen náklady vynaložené na rekvalifikaci, ale může poskytnout i příspěvek na úhradu nutných nákladů spojených s rekvalifikací.

Mezi další nástroje aktivní politiky zaměstnanosti patří Veřejně prospěšné práce, společensky účelná pracovní místa, překlenovací příspěvek, příspěvek na dopravu

zaměstnanců, příspěvek na zapracování a příspěvek při přechodu na nový podnikatelský program.

9.5. Podnikání zdravotně postižených osob

Pro podnikání zdravotně postižených osob platí stejná právní úprava jako pro podnikání ostatních občanů. Dle vyhlášky MPSV ČR č. 115/1992 Sb. Může být příspěvek až do výše 100000 Kč poskytnut i těm občanům se ZP, kteří začnou samostatně podnikat za podmínky , že jsou vedeni na Úřadu práce jako uchazeči o zaměstnání. Příspěvek je určen na vybavení nezbytnými prostředky pro výkon činnosti. Samostatní výdělečná činnost je přínosem pro osoby se zdravotním postižením z řady důvodů.

10. Agentury podporující zaměstnávání osob se sluchovým postižením

Poskytováním služeb pro zdravotně postižené občany zaměřené na vzdělávání, poradenství a podporované zaměstnávání se věnují nestátní neziskové organizace. První z těchto organizací byl Svaz neslyšících a nedoslýchavých sdružený ve Sdružení zdravotně postižených. Tyto organizace jsou zaměřené na specifické problémy, zejména sociální rehabilitaci sluchově postižených, poradenskou činnost při hledání zaměstnání, při výběru kompenzačních pomůcek a tlumočnickou službu.

Překonat vzniklé a zakořeněné předsudky o neslyšících pomáhá odstranit projekt sdružení Neslyšící.CZ. Tento projekt zabývající se zlepšením situace na trhu práce pro neslyšící, doplnění dovedností, které jsou k tomu zapotřebí, jejich umístění na trhu práce, zlepšením jejich pozice na trhu práce spojené s rozšířením jejich kvalifikace, zvláště v oblasti IT, práce s internetem a komunikace. Dalším cílem projektu je informovat slyšící společnost o kultuře neslyšících, znakovém jazyce a zaměstnávání neslyšících.

10.1. Agentura profesního poradenství pro Neslyšící (APPN)

Občanské sdružení Neslyšící CZ stojí za projektem Profesního poradenství pro Neslyšící. Na počátku bylo občanské sdružení www.neslysici.cz a hlavní prioritou bylo vytvoření webových stránek, na kterých by byla neslyšícím zpřístupněna řada informací, nejen z České republiky, ale i z celého světa. Za tímto projektem stojí neslyšící programátor František Tichý a Tomáš Wirth, který se věnuje tvorbě a úpravě webových stránek. V roce 2005 se sdružení dohodlo na změně jména z www.neslysici.cz na Neslyšící CZ.

Posláním tohoto sdružení je přispívání k integraci Neslyšících do společnosti slyšících, šíření informací o komunitě a kultuře neslyšících, pomáhat překonávat jazykové a kulturní bariéry, zejména odstraňování předsudků, které jsou stále zakořeněny mezi slyšící majoritou.

Neslyšící CZ se podílejí také na řadě projektů. Jedním z projektů je APPN, tedy Agentura profesního poradenství pro neslyšící. Za zrodem tohoto projektu stojí Tomáš Wirth, předseda Neslyšící CZ, František Tichý, místopředseda Neslyšící CZ, Marie Horáková a Miloš Zachař. Doba mezi sepsáním projektu, jeho schválením a realizací byla dlouhá a přinesla některé dílčí změny, které se naplno projeví až ve fázi realizace. Během prvních

měsíců vykristalizovala skupina lidí odhodlaných poskytnout své znalosti a pracovní úsilí snaze naplnit ideje a cíle projektu ve prospěch neslyšících.

Tento projekt vznikl jako reakce na stav zaměstnanosti neslyšících občanů v České republice. Je spolufinancován z evropských sociálních fondů, státního rozpočtu české republiky a Magistrátu hl.m. Prahy.

Hlavním cílem je aktivně působit na vytváření a rozvoj zdravého a stabilního trhu práce pro Neslyšící, jejich integrace do světa slyšících zvýšením dostupnosti a kvality sociálních služeb. K dosažení tohoto cíle je potřeba vstřícného a otevřeného jednání ze strany majoritní skupiny slyšících, proto je zvláštní pozornost věnována poskytnutí podpory při získávání a udržení pracovního uplatnění a zvýšení vzájemného respektu a informovanosti o této minoritní skupině. Zásadou projektu je úcta ke každému člověku. Práce v životě každého člověka zastává významné místo. Rozvojem znalostí a zvyšováním kvalifikace uchazečů o zaměstnání se zvyšuje i jejich konkurenceschopnost na trhu práce, proto je v rámci agentury poskytována možnost dalšího vzdělávání. Neslyšící mohou získat znalosti v kurzech češtiny, angličtiny, práce na počítačích a psaní životopisů. Tyto semináře jsou příznačně nazvány „Kroky k zaměstnání“.

Agentura má v současné době 4 pracovní konzultanty, kteří si mezi sebe dělí celkem 160 klientů, ale často jde jen o čekatele nebo zájemce o vzdělání. Počet čekatelů se neustále mění, v současné době je to zhruba 30 čekatelů. Pracovní konzultantky jsou 4, z nichž 3 jsou neslyšící a 2 slyšící. Pracovní konzultanti nepomáhají pouze najít zaměstnání, nedílnou součástí tohoto procesu je doprovázení klientů na první pohovor, poskytování pracovní asistence v prvních dnech nového zaměstnání a pomáhají přizpůsobit pracovní podmínky. Společně s klienty domlouvají i způsob komunikace se zaměstnavatelem.

V databázi agentury je 140 klientů, z nichž je:

- Prelingválně neslyšících – 114
- Nedoslýchavých – 14
- Nedoslýchavých co telefonují – 2

Do současné doby se zatím podařilo zaměstnat 27 klientů.

Neslyšící zájemci o zaměstnání mají možnost navštěvovat „Job kluby“ (Kroky k zaměstnání), na kterých získávají znalosti a dovednosti, které jsou potřebné pro získání zaměstnání. Učí se třeba, jak správně číst inzeráty, jak psát životopis a jak probíhá pohovor a jak se při pohovoru chovat. Informace týkající se sociálně právní nebo pracovněprávní oblasti se klienti dozvědí od svých konzultantů. Nejčastěji kladené otázky jsou například, zda a za

jakých podmínek mohou pracovat s částečným nebo plným invalidním důchodem, zda smí pracovat brigádně, jestliže jsou evidováni na Úřad práce, atd. Konzultantky se shodují, že klienti mají základní znalosti, rozhodně vědí, na co mají nárok týká-li se to peněz.

Zkušenosti konzultantů se svými klienty jsou velice podobné. Nedá se to paušalizovat. Jedni jsou spolehliví, ochotní, aktivní a naopak druzí porušují pravidla daná smlouvou, nespolupracují a jsou agresivní.

Firmy, které s agenturou spolupracují mají rozličná zaměření, od úklidových firem, firem zajišťujících občerstvení, ostrahu, atd. Mezi nejčastěji hledaná zaměstnání patří práce na PC, administrativa (pomocné práce na úřadech jako je skenování, vkládání dat do počítače,..), úklid, manuální práce jako knihař, práce v kuchyni, rovnání zboží v hypermarketech, dělnické práce (montáže), zámečnick. Často se ale stává, že sami neslyšící nemají reálnou představu o tom, co by chtěli dělat. Mají velké nároky, na které mnohdy nemají vzdělání. Je důležité si ověřit, zda to, co opravdu deklarují, že umí, opravdu umí. Na druhou stranu jsou nakonec mnozí rádi za to, co se nabídne. Zkušenosti konzultantů s firmami jsou různé, převážně jsou vstřícné, i když se stává, že bývají i nepříjemní přímo při telefonním rozhovoru. Problémem, který stále bohužel přetrvává je, že zaměstnavatelé nevědí, co vše si pod sluchovým postižením mají představit, jak se sluchově postiženými lidmi jednat a to právě bývá důvodem, proč firmy odmítají s neslyšícími pracovat. Informace o specifikách SP se dají jednoduše získat, převážně to záleží na tom, jak moc se zaměstnavatelé chtějí něco dozvědět. Tím, že by se dozvěděli o znakovém jazyce, z jakého důvodu SP špatně píšou česky, nerozumějí významu vět, i když jednotlivým slovům rozumějí a že ke komunikaci neslouží jen telefon, že je možné použít SMS (short message service), ICQ („I seek you“), fax a nebo jen tužku a papír.

Díky aktivitám agentury se rozšiřuje podvědomí o neslyšících a vzniká síť firem, které se sami nabízejí agentuře volná pracovní místa. Přijmout neslyšícího zaměstnance má i své výhody. Kromě toho, že si firmy s velkým počtem zaměstnanců zaměstnáním osoby sluchově postižené, splní zákonem danou povinnost, mohou tím i získat. Sluchové postižení nepředstavuje žádné fyzické omezení, tedy není nutná úprava prostor. Navíc, se většina shoduje, že neslyšící mají při manuální práci klid, neruší je hlasité hovory kolegů či telefony a i díky svému vizuálnímu citu se mohou dobře uplatnit v různých profesích.

Stále však dochází k situacím, kdy se u sluchově postiženého nehledí na jeho dosažené vzdělání a schopnosti a zkušenosti, ale pouze na vadu jako takovou. Doufejme, že se za pomoci sdružení Neslyšící CZ a jiných agentur pomáhající propagaci této minority a

samozřejmě samotných neslyšících podaří, v co nejkratší době, z velké míry překonat bariéry a zavedené stereotypy, které v majoritní společnosti stále přetrvávají, překonat.

Nejen občanské sdružení Neslyšící CZ iniciovali vznik projektu podporovaného zaměstnávání pro neslyšící. Další organizací, která se vyšla vstříc potřebám neslyšících je Svaz neslyšících a nedoslýchavých, respektive jeho krajská organizace Praha, která získala nadační příspěvek pro zřízení a provoz *Centra pro podporu zaměstnanosti osob se sluchovým postižením*.

10.2. Centrum pro podporu zaměstnanosti osob se sluchovým postižením

Středisko je zaměřené na sluchově postižené občany na území hlavního města Prahy, činnost zahájilo 1.zářím 2005. Cílem tohoto projektu je vyrovnání příležitostí v přístupu ke vzdělání, zaměstnání a dalšímu společenskému a pracovnímu uplatnění sluchově postižených osob. Pro poskytování služeb pro neslyšící jsou vyhrazeny dvě pražské pobočky.

Partnery projektu jsou speciální školy pro sluchově postižené na území Prahy, tedy Školy pro sluchově postižené v Praze 5 Holečkově ulici a Výmolově ulici, ve kterých probíhají kurzy a semináře jak pro studenty posledních ročníků SOŠ, SOU a OU, ale i pro absolventy a jiné občany se sluchovým postižením. Centrum poskytuje poradenství pro sluchově postižené, kteří vstupují na trh práce, pro ty, kteří ztratili zaměstnání a hledají jiné vhodné ve spolupráci s Úřady práce.

Pro veřejnost a zaměstnavatele poskytuje Centrum poradenství, ve smyslu podávání informací vycházejících ze zákona o zaměstnanosti, slevě na dani, atd. Dále specifík, týkajících se zaměstnávání zdravotně postižených občanů, informace o sluchovém postižení, kompenzačních pomůckách a správné komunikaci, které napomáhají odstranit bariéry na pracovišti.

Kromě výše jmenovaného, Centrum také nabízí služby jako využívání PC, internetu a elektronické pošty uživatele služeb pro sepsání životopisu, žádosti o zaměstnání, vyhledání inzerátů, tlumočnické služby pro neslyšící a možnosti využít motivačních seminářů a kurzů napomáhajících zvyšovat kvalifikaci. Centrum mimo jiných seminářů a kurzů nabízí

motivační semináře „Jak se lépe uplatnit na trhu práce“, a letáček „Jak si lépe hledat uplatnění na trhu práce“.

Centrum, sídlící na Karlínském náměstí v Praze má zhruba přes 100 klientů, dohromady s detašovanými pracovišti kolem 300. Pracovníci centra klientům pomáhají s hledáním vhodných inzerátů pomocí internetu, ale na rozdíl od APPN si klienti sami vyjednávají schůzky se zaměstnavateli. Na požádání zajistí pracovníci tlumočnické služby a pracovní asistenci.

Zkušenosti Centra se zaměstnavateli jsou převážně kladné, ovšem záleží na zkušenosti se sluchově postiženými. Ti, kteří mají kladné zkušenosti se nebojí zaměstnat další. Ovšem těch, kteří zaměstnají občana se sluchovým postižením i po špatné zkušenosti, je velmi málo. Naštěstí jsou ale i firmy, které sami Centru nabízejí zaměstnání pro tyto lidi.

Klienti jsou převážně vyučení nebo s maturitou. Podle zkušeností Centra, hledají klienti zaměstnání odlišné od jejich původního vystudovaného. Obory, ve kterých hledají uplatnění jsou často dělnické (montáže,..), v hotelnictví (úklid, kuchyně,..) stavebnictví. Mladší, čerství absolventi mají větší ambice, chtějí lepší práci. Starší hledají práci mimo obor, ale mají menší kvalifikaci a převládá u nich nechuť se vzdělávat. Současná generace SP je jiná a dalo by se říci, nezvýhodněná oproti starší generaci. Mladší ovládají počítače, internet a touto cestou si dokáží získat informace.

Pracovníci poskytují klientům poradenství ohledně změn v zaměstnávání, o dávkách v nezaměstnanosti a jiných dávkách státní sociální podpory. Podle zkušenosti pracovníků, ale sami SP nemají dostatečné informace z oblasti sociálně právní, nevědí, že po skončení podpory v nezaměstnanosti mají nárok i na jiné dávky státní sociální podpory, pokud splňují určité požadavky. Často také dochází k nedorozuměním pouze díky tomu, že klient nedostatečně pochopil znění smlouvy, atd. Pracovníci Centra podněcují klienty, aby vzali i krátkodobou práci, z důvodu ztracení pracovních návyků,....Neslyšící pracují také na černo, bohužel, aniž by si uvědomovali, že pokud nebudou mít odpracována povinná léta, ztratí nárok na důchod. Co by pracovníci doporučili svým klientům? Rozhodně se to týká vyšší zodpovědnosti, to znamená aby se vidovali na Úřadu práce, aby se přizpůsobili zaměstnavatelům, třeba pokud je nutné, aby v práci zůstali déle, atd. Pro zaměstnavatele a veřejnost: pochopit specifika SP, jak komunikovat, dodržovat zásady při komunikaci (nežvýkat, dívat se do očí, neuhýbat, světlo...Používat jiné způsoby komunikace, tedy vyměnit telefon za fax, email, sms.

Centru jde o spokojenost klientů, nezáleží na tom, jestli současně využívají i služeb APPN .

10.3. Federace rodičů a přátel sluchově postižených (FRPSP)

FRPSP je občanské sdružení, které vzniklo na počátku roku 1990 z iniciativy rodičů dětí s vadami sluchu. Cílem Federace bylo vzájemně si pomáhat při výchově dětí, vzdělávat se a vyměňovat si zkušenosti. Ve Federaci působí odborníci (lékaři, logopedi, pedagogové, psychologové a sociální pracovníci) hledající nové cesty výchovy a vzdělání těchto dětí a zároveň si jsou vědomi nezastupitelné role rodičů při výchově. FRPSP od samého počátku kladla důraz na přístup ke vzdělání jak dětí, tak jejich rodičů. Federace má k dispozici odbornou knihovnu Informačního centra o hluchotě, vydává vlastní časopis s překlady z významných zahraničních knih a časopisů a vlastním nákladem vydává odborné knihy. FRPSP zřídila vlastní Bilingvální mateřskou školu a Středisko rané péče, kde aplikuje nejmodernější výukové přístupy.

Členové federace viděli hlavní překážku dalšího rozvoje vzdělání dětí s vadami sluchu v redukovaných osnovách Základních škol pro neslyšící, které neumožňovaly další vzdělávání než výuční list na speciálním učilišti. Proto založila Dvouletou školu pro SP, která měla tuto mezeru vyplnit a absolventům umožnit studium na středních školách s maturitou. V současné době již redukované osnovy na speciálních školách nejsou, proto byla škola transformována na Střední odborné učiliště pro sluchově postižené. Tato škola slouží jako předstupeň ke studiu na speciální střední školy a učiliště.

Otázkami zaměstnávání se kromě SNN, APPN a samozřejmě Českou unií neslyšících a jejími oblastními organizacemi zabývá i sociální poradna FRPSP, která svým klientům nabízí kromě vyřizování telefonátů, sepisování úředních dopisů i pomoc při hledání zaměstnání (pomoc se sestavováním, inzerátu, pomoc při odpovídání na inzeráty, zprostředkování telefonického rozhovoru, asistence při pohovoru, tlumočnické služby).

11. Zkoumání připravenosti žáků na pracovní uplatnění

11.1. Metodika zpracování

Na základě informací uvedených v teoretické části mé diplomové práce, jsem se rozhodla vyzpovídat studenty posledních ročníků středních odborných škol a odborných učilišť pro sluchově postižené žáky v Praze. Záměrně jsem vynechala Gymnázium pro sluchově postižené v Praze Ječné, protože předpokládám, že absolventi budou pokračovat ve studiu na jedné z českých nebo i zahraničních vysokých škol, a proto se jejich problematika zaměstnanosti či nezaměstnanosti bezprostředně netýká.

Pro dotazování studentů jsem zvolila dotazníkovou výzkumnou metodu. Dotazník je rozdělen na čtyři části. Každá z těchto částí se zaměřuje na rozdílnou problematiku, ovšem vztahující se k zaměstnanosti osob se sluchovým postižením.

První část je zaměřena na učební obor, který studují.

Druhá část Všeobecný přehled se týká otázek zjišťujících zda jsou studenti dobře informováni o možnostech podporovaného zaměstnání, zda vědí, co dělat v případě nezaměstnanosti, kde se nalézá Pracovní úřad kam přísluší a zda vědí co musí obsahovat pracovní smlouva.

Třetí část dotazníku je zaměřena na komunikaci, zda rozlišují znakový jazyk a znakovanou češtinu a jakým způsobem nejčastěji komunikují.

Čtvrtá část se týká očekávání sluchově postižených studentů od slyšících v zaměstnání.

11.2. Stanovení hypotéz

Jsem přesvědčená, že sluchově postižení, mohou mít plnohodnotný pracovní život, ovšem za předpokladu vhodných rodinných, sociokulturních a vzdělávacích podmínek a samozřejmě osobnostních. Samozřejmě stále existuje překážka, kterou vytváří majoritní slyšící společnost a ignorance ze strany některých zaměstnavatelů.

V současné době je nabídka vyššího sekundárního vzdělávání pro studenty se sluchovým postižením rozmanitá a všechny školy se snaží o rozvíjení osobnostních předpokladů, komunikačních dovedností, znalostí a dovedností nezbytných pro jednotlivá zaměstnání. Avšak osobnostní předpoklady jsou podle mého názoru jedním

z nejdůležitějších aspektů pro uplatnění sluchově postiženého občana jak na trhu práce, tak i v životě společnosti, jejíž úřední jazyk je český.

Cílem mého dotazníku je zjistit, jaká je situace v reálném konkurenčním prostředí, jak jsou absolventi schopni uplatnit dovednosti získané v učebních i maturitních oborech na trhu práce, kde spolu soupeří nejen neslyšící, ale z velké většiny slyšící. V tomto procesu je nutná nejen praxe a dovednosti získané ve škole, ale zejména schopnost vyrovnat se slyšícím prostředím, dokázat se dorozumět ve slyšící společnosti a překonat překážky kladené do cesty nejen slyšícími, ale i samotnými neslyšícími. Celková připravenost do života, zejména znalost sociálně právní problematiky, problematiky zaměstnávání zdravotně postižených, práv a povinností v pracovně právních vztazích a nejen to by měli být základním penzem znalostí sluchově postižených.

11.2.1. Hypotézy:

- 1) Žáci si vybrali obor, ke kterému mají vztah.
- 2) Škola poskytuje svým žákům dostatečné informace, potřebné pro budoucí povolání a uplatnění v životě.
- 3) Žáci se sluchovým postižením nezaujímají negativní postoj vůči slyšícím.

11.3. Dotazníkové šetření

Dotazníkové šetření se uskutečnilo na středních školách pro SP v Praze. Dotazováni byli pouze studenti posledních ročníků jednotlivých oborů OU, SOU, a nástavbového studia pro absolventy potravinářských oborů. Celkem tedy 24 studentů ze 4 středních škol.

Školy:

- SOU, OU Holečkova, Praha 5 (SOU, obor kuchař - 4 studenti; nástavbové studium, obor společné stravování - 5 studentů; OU, obor čalounické práce - 1 student; dohromady 10)
- SOU Výmolova, Radlice, Praha 5 (obor Asistent zubního technika - 6 studentů)
- SOU, Jinonice, Praha 5 (obor Technicko administrativní pracovník - 6 studentů)
- Střední škola A. Klara, Praha 4 (obor masér - 1; obor keramik - 1)

Dotazníky původně obsahovaly 16 otázek, ale v průběhu šetření, inspirována vývojem výzkumu, jsem přidala ještě další 2 otázky. Dotazník jsem tedy rozšířila o otázku zjišťující sluchové postižení jednotlivých studentů a kdo jim pomohl vybrat učební obor. Druhá verze dotazníku tedy byla rozšířena o tyto dvě otázky a také jsem provedla korekci 2 otázek. V průběhu dotazování první skupiny žáků, které probíhalo na půdě Speciálních škol v Holečkově ulici, jsem zjistila, že studenti mají problémy se dvěma otázkami. Jsou to otázky: „Váží si lidé tohoto řemesla?“ a „Proč si lidé tohoto řemesla váží?“

Takto položené otázky jsou nevhodné zejména proto, že sluchově postižení nerozumějí některým výrazům a slovním spojením, která čeština používá. Je třeba si uvědomit, že český jazyk je pro neslyšící druhým a tedy cizím jazykem. Proto při položení této otázky došlo k neporozumění. Studenti mají toto sloveso spjato se slovesem vážit, tedy zjišťovat hmotnost. Po této zkušenosti jsme se rozhodla tuto otázku změnit. Sloveso vážit jsem v první otázce zaměnila za potřebné, tedy proč si myslí, že je tato práce potřebná, důležitá. Druhá otázka už byla složitější a myslím, že i přesto, že jsem jim to vysvětlila, a oni souhlasně kývali, že rozumí, podle výsledků, si nejsem u většiny studentů jistá, zda to pochopili tak, jak jsem to myslela.

V druhé fázi dotazníkové šetření, kdy jsme se snažila tyto dvě hůře srozumitelné otázky zaměnit a použít výrazu běžně používaného ve znakovém jazyce, aniž by tato otázka ztratila původní význam, jsem opět narazila.

Změnu otázek jsem zvolila nejen proto, že byly nevhodně položeny, ale zejména i proto, že po telefonické domluvě s dalšími třemi středními školami pro SP, jsem do dvou škol otázky zaslala emailem a bylo tedy nezbytné ty otázky změnit, jelikož jsem studentům nemohla vysvětlit, co tím přesně myslím a nemohla jsme se spoléhat, že by to někdo jiný vysvětlil za mě.

První otázku, zda si lidé tohoto řemesla váží, jsme nahradila otázkou: „Myslíte si, že je tato práce potřebná?“ Druhou otázku: „Proč si lidé tohoto řemesla váží?“ jsem nahradila, bohužel otázkou velice podobnou, a to: „ Proč si lidé této práce váží?“ aniž bych si to uvědomila. Opět jsem použila sloveso vážit, a to způsobilo, že tato otázka nebyla zodpovězena, trůfám si říct, z důvodu nepochopení.

11.3.1. Dotazník

Řemeslo versus uplatnění

Vaše sluchové postižení:

- a) Prelingválně neslyšící
- b) Nedoslýchavý
- c) Ohluchlý

1. Máte rádi učební obor, který studujete?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím

2. Kdo Vám pomohl vybrat si tento obor?

- a) Rodiče
- b) Kamarád
- c) Já sám
- d) Jiné: napište jaké.....

3. Chcete tuto práci v budoucnu dělat?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím

4. Víte, že budete mít práci?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nezajímám se

5. Myslíte, že je tato práce potřebná?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím

6. Proč si lidé této práce váží?

.....

7. Pomáhají Vám učitelé s výběrem zaměstnavatele?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím

8. Používáte při práci sluchadla?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Občas

Všeobecný přehled

9. Víte, co dělat v případě, že budete nezaměstnaní?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím

10. Víte, kde je Úřad práce, kam patříte?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím

11. Víte, co musí obsahovat pracovní smlouva?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím

12. Víte o službách podporovaného zaměstnání pro neslyšící?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím

Komunikace

13. Rozlišujete znakovanou češtinu a znakový jazyk?

- a) Ano
- b) Ne

14. Jakým způsobem nejčastěji komunikujete?(možno zaškrtnout více odpovědí)

- a) Znakový jazyk
- b) Znakovaná čeština
- c) Mluvení a odezírání
- d) Psaní
- e) Tlumočnick

Co očekáváte od slyšících v zaměstnání?

15. Chcete pracovat se slyšícími?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím

16. Myslíte si, že by se zaměstnavatelé měli naučit alespoň základy znakového jazyka?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím

17. Jsou Vaše zkušenosti se slyšícími v práci dobré?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím

11.4. Výsledky a interpretace

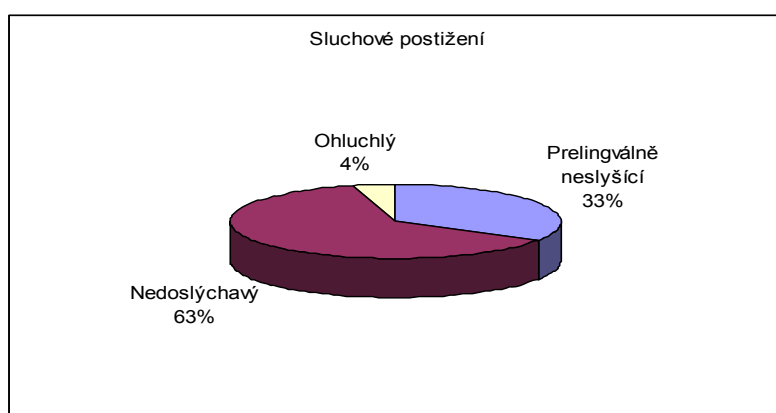
Část 1. Řemeslo versus uplatnění

Tabulka č.1 Sluchové postižení

	Sluchové postižení
Prelingválně neslyšící	8
Nedoslýchavý	15
Ohluchlý	1

Z celkového počtu dotazovaných 24 žáků SOU, S0Š a OU bylo 8 žáků prelingválně neslyšících, 15 žáků nedoslýchavých a 1 žák ztratil sluch po rozvoji mluvené řeči.

Graf č.1 Sluchové postižení

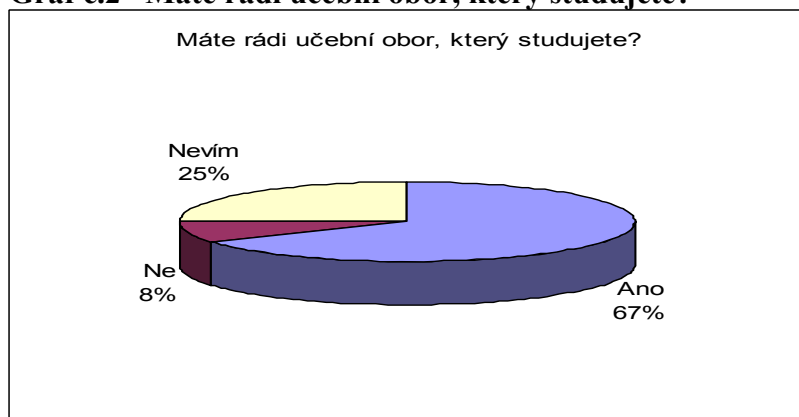

Tabulka č.2 Máte rádi učební obor, který studujete?

	Máte rádi učební obor, který studujete?
Ano	16
Ne	2
Nevím	6

Z této tabulky vyplývá, že většina žáků, tedy dohromady 16 z 24 má ráda učební obor, který studují. 6 žáků si není vybraným oborem jisto a pouze 2 žáci jsou nespokojeni.

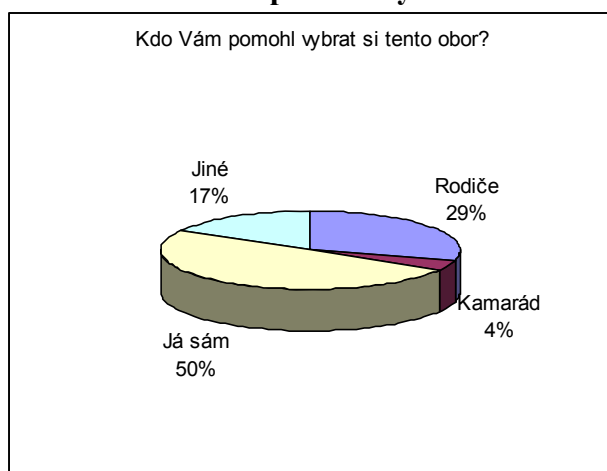
Graf č.2 Máte rádi učební obor, který studujete?

Tabulka č.3 Kdo Vám pomohl vybrat si tento obor?

	Kdo Vám pomohl vybrat si tento obor?
Rodiče	7
Kamarád	1
Já sám	12
Jiné	4

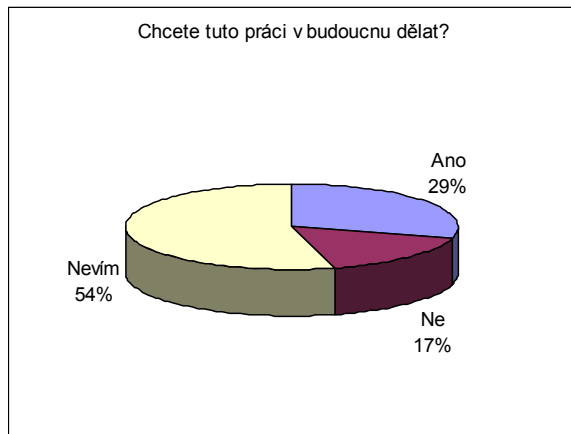
Z výše uvedené tabulky vyplynulo, že převážná většina žáků si obor vybrala sama, dobrovolně a jsou spokojeni, což je patrné z předchozí tabulky. Ostatním žákům s výběrem pomohli jak rodiče, tak známí, případně učitelé na základné škole.

Graf č.3 Kdo Vám pomohl vybrat si tento obor?**Tabulka č.4 Chcete tuto práci v budoucnu dělat?**

	Chcete tuto práci v budoucnu dělat?
Ano	7
Ne	4
Nevím	13

Přestože z předchozích dvou tabulek jsem zjistila, že více než polovina žáků je v oboru spokojená, nejsou si všichni tito žáci jisti, zda chtějí svůj obor v budoucnu vykonávat. Toto zjištění se shoduje s poznatky pracovních konzultantek a sociálních pracovníc center podporovaného zaměstnávání, že převážná většina jejich klientů si hledá práci mimo svůj vystudovaný obor.

Graf č.4 Chcete tuto práci v budoucnu dělat?

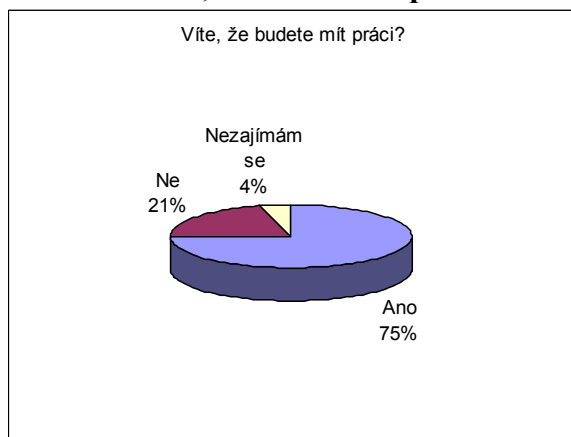

Tabulka č.5 Víte, že budete mít práci?

	Víte, že budete mít práci?
Ano	18
Ne	5
Nezajímám se	1

Z této tabulky je zřejmé, že téměř většina žáků ví, že po skončení školy, najde pracovní uplatnění. Ovšem jak je patrné z výše uvedených výsledků, méně než polovina žáků z celkového počtu chce najít uplatnění v oboru, který studují.

Graf č. 5 Víte, že budete mít práci?

Tabulka č.6 Myslíte si, že je tato práce potřebná?

	Myslíte, že je tato práce potřebná?
Ano	16
Ne	-
Nevím	7
Nezodpovězeno	1

Z odpovědí žáků vyplývá, že si jsou vědomi potřebnosti a důležitosti práce, na kterou se v učebním oboru připravují. Ani jeden žák neodpověděl záporně, zato 7 žáků nevědělo a 1 žák neodpověděl vůbec.

Graf č.6 Myslíte si, že je tato práce potřebná?**Otázka č.7**

Proč si lidé této práce váží?

Odpověď na tuto otázku byla převážně stejná. Většina žáků odpovídala, že tato práce, na kterou se v učebním oboru připravují, je potřebná kvůli penězům, které jsou nutné pro živobytí. Žák učebního oboru čalouník odpověděl, že práce je důležitá kvůli práci samotné. Žáci oboru kuchař a nástavbového studia společné stravování uvádějí, že práce je důležitá, protože pomáhá vytvořit dané služby. Žáci oboru Asistent zubního technika se ve většině případů shodují, že práce si lidé váží kvůli penězům a také proto, že lidé potřebují nahradit chybějící chrup. Jeden žák tohoto oboru tvrdí: „Nevím, spíš si ji váží ti, kteří ji nedělají, mají o ní jiné představy. Je to úplně jinak, má i zápory a hodně“.

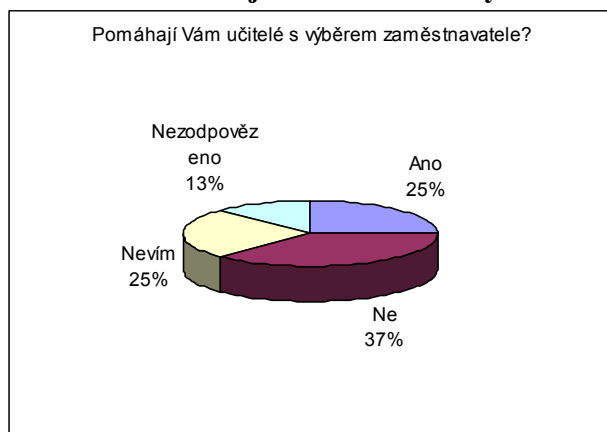
Žák oboru masér si je vědom, že práce, kterou vykonává, pomáhá lidem, jelikož odstraňuje bolest. Žák oboru keramik ví, že si lidé váží této práce, protože se jim líbí výsledný produkt této práce. Pouze jeden žák oboru technickoadministrativní pracovník uvedl, že práce si lidé váží, protože je v ní pořádek a řád. Ostatní shodně tvrdí, že je důležitá kvůli penězům.

Tabulka č.8 Pomáhají Vám učitelé s výběrem zaměstnavatele?

	Pomáhají Vám učitelé s výběrem zaměstnavatele?
Ano	6
Ne	9
Nevím	6
Nezodpovězeno	3

Z této tabulky vyplývá, že pouze 6 žáků ví, že jim učitelé mohou poradit s výběrem zaměstnavatele. Ostatní žáci to nevědí, nebo jsou si jisti, že to tak není. 3 žáci neodpověděli vůbec.

Graf č.7 Pomáhají Vám učitelé s výběrem zaměstnavatele?

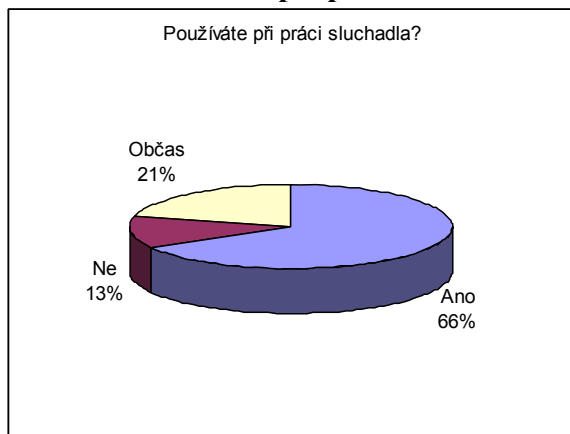

Tabulka č.9 Používáte při práci sluchadla?

	Používáte při práci sluchadla?
Ano	16
Ne	3
Občas	5

Většina žáků používá při práci sluchadla pravidelně. 12 z těchto žáků je nedoslýchavých a zbylí 4 žáci jsou prelingválně neslyšící. Pouze 5 žáků využívá sluchadel občas. 3 z nich jsou nedoslýchaví a 2 žáci prelingválně neslyšící. 3 žáci nikdy sluchadla k práci nevyužívají. Z těchto žáků jsou 2 žáci prelingválně neslyšící a jeden žák je ohluchlý.

Graf č.8 Používáte při práci sluchadla?

Část 2. Všeobecný přehled

Tabulka č.10 Víte, co dělat v případě, že budete nezaměstnaní?

	Víte, co dělat v případě, že budete nezaměstnaní?
Ano	11
Ne	1
Nevím	12

Z této tabulky je zřejmé, že polovina dotázaných neví, co dělat, popřípadě kam se obrátit v případě, že budou nezaměstnaní. Druhá polovina to věděla s jistotou až na jednoho žáka, jehož odpověď byla jednoznačně záporná.

Graf č.9 Víte, co dělat v případě, že budete nezaměstnaní?

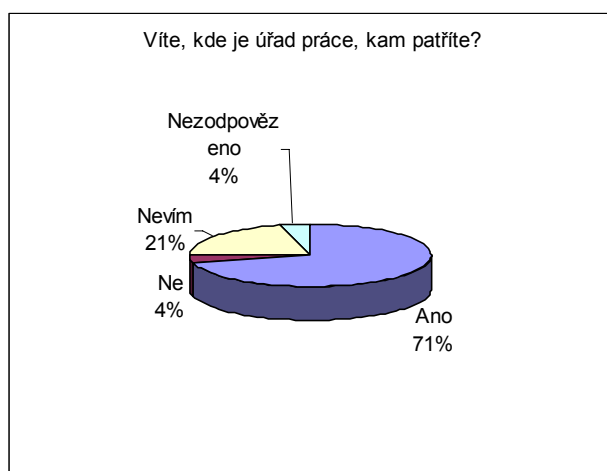

Tabulka č.11 Víte, kde je úřad práce, kam patříte?

	Víte, kde je úřad práce, kam patříte?
Ano	17
Ne	1
Nevím	5
Nezodpovězeno	1

Z předchozí tabulky sice vyplynulo, že polovina žáků neví, co dělat v případě nezaměstnanosti, ale zde je jasné, že více než polovina žáků by si dokázala poradit a obrátit se na Úřad práce příslušný dle jejich bydliště.

Graf č.10 Víte, kde je úřad práce, kam patříte?

Tabulka č.12 Víte, co musí obsahovat pracovní smlouva?

	Víte, co musí obsahovat pracovní smlouva?
Ano	14
Ne	3
Nevím	7

Výsledkem této tabulky je zjištění, že více než polovina žáků ví, jaké body musí pracovní smlouva obsahovat. 7 žáků nevědělo nebo si nebylo jisto a jen 3 žáci odpověděli záporně.

Graf č.11 Víte, co musí obsahovat pracovní smlouva?

Tabulka č.13 Víte o službách podporovaného zaměstnání pro neslyšící?

	Víte o službách podporovaného zaměstnání pro neslyšící?
Ano	10
Ne	4
Nevím	10

V poslední době vznikla v Praze dvě centra, která se přímo zaměřují na podporované zaměstnávání osob se sluchovým postižením. Aktivity těchto center se rozšiřují a dostávají se do povědomí stále více občanů se sluchovým postižením, přesto pouze 10 žáků o této službě ví. Jako budoucí absolventi by o tomto měli být informováni.

Graf č.12 Víte o službách podporovaného zaměstnání pro neslyšící?

Část 3. Komunikace

Tabulka č.14 Rozlišujete znakovanou češtinu a znakový jazyk?

	Rozlišujete znakovanou češtinu a znakový jazyk?
Ano	18
Ne	4
Nezodpovězeno	2

Z tabulky je zřejmé, že 18 žáků z celkového počtu 24 zná rozdíly mezi znakovanou češtinou a znakovým jazykem. Přesto při položení této otázky si nebyli někteří studenti jisti a až po vysvětlení si uvědomili rozdíly a zjistili, že to vědí.

Graf č.13 Rozlišujete znakovanou češtinu a znakový jazyk?

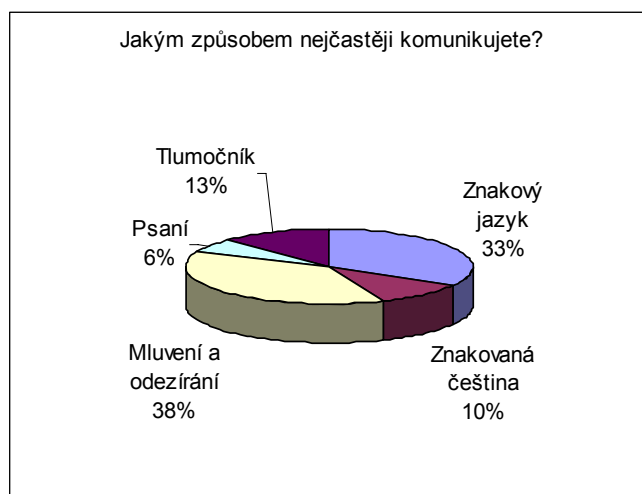

Tabulka č.15 Jakým způsobem nejčastěji komunikujete?

	Jakým způsobem nejčastěji komunikujete?
Znakový jazyk	16
Znakovaná čeština	5
Mluvení a odezírání	18
Psaní	3
Tlumočnick	6

Na tuto otázku mohli žáci zaškrtnout více odpovědí a je zřejmé, že při komunikaci s osobami sluchově postiženými využívají zejména znakový jazyk a méně často už znakovanou češtinu, kterou někdy používají i při komunikaci se slyšícími. Mluvení a odezírání využívá většina žáků nejčastěji, pokud komunikují se slyšícími. Psaní a služby tlumočnicka využívají převážně na úradech, u doktora, atd.

Graf č.14 Jakým způsobem nejčastěji komunikujete?

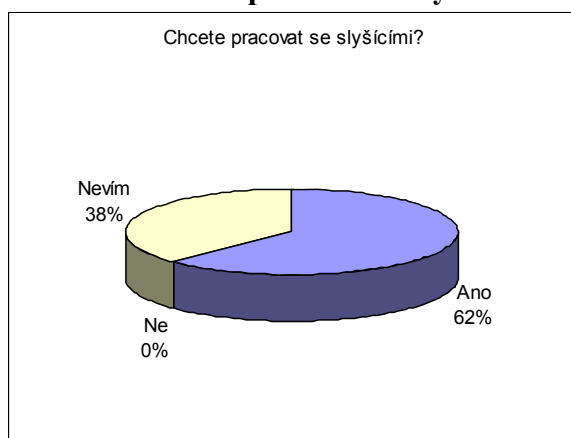
Část 4. Co očekáváte od slyšících v zaměstnání?

Tabulka č.16 Chcete pracovat se slyšícími?

	Chcete pracovat se slyšícími?
Ano	15
Ne	-
Nevím	9

Jak je z této tabulky patrné, ani jedna odpověď nebyla záporná. 15 žáků chce se slyšícími pracovat a i s nimi mají kladné zkušenosti, jak je možné vidět u následující tabulky. Jen 9 žáků je nerozhodných.

Graf č.15 Chcete pracovat se slyšícími?

Tabulka č.17 Jsou Vaše zkušenosti se slyšícími v práci dobré?

	Jsou Vaše zkušenosti se slyšícími v práci dobré?
Ano	16
Ne	1
Nemám zkušenost	5
Nezodpovězeno	2

Většina žáků učebních oborů dochází na praxi a setkávají se zde se slyšícími vedoucími, zaměstnanci či klienty a jejich zkušenosti jsou dobré. Pouze jeden žák z celkového počtu dotazovaných má špatné zkušenosti a zbylých 5 zatím žádnou zkušenost nemá.

Graf č.16 Jsou Vaše zkušenosti se slyšícími v práci dobré?

Tabulka č.18 Myslíte si, že by se zaměstnavatelé měli naučit alespoň základy znakového jazyka?

	Myslíte si, že by se zaměstnavatelé měli naučit alespoň základy znakového jazyka?
Ano	17
Ne	1
Nevím	6

Odpověď na tuto otázku byla převážně kladná, pouze jeden žák si myslí, že zaměstnavatelé nemusí znát základy znakového jazyka a 6 žáků je nerozhodnutých.

Graf č.17 Myslíte si, že by se zaměstnavatelé měli naučit alespoň základy znakového jazyka?

11.5. Závěr šetření

Vzhledem k počtu probandů nelze výsledky nikterak generalizovat. Ale v rámci této skupiny dotazovaných jsem došla k těmto závěrům.

Dle výsledků z předchozí kapitoly, jsem došla k závěru, že si většina žáků vybrala učební obor na základě vlastního rozhodnutí a jsou s tímto oborem spokojeni, ačkoli všichni ti studenti, kteří odpovídali kladně si nejsou jisti, zda se tomuto povolání budou v budoucnu věnovat. Hypotéza č.1, tedy že si žáci vybrali učební obor, ke kterému mají vztah, se potvrdila.

Hypotéza č.2, tedy zda škola poskytuje svým žákům dostatečné informace potřebné pro budoucí povolání a uplatnění v životě, se také potvrdila. Většina žáků by si dokázala poradit, vyhledat si potřebné informace na internetu, obrátit se na Úřad práce nebo centra podporovaného poradenství pro osoby se sluchovým postižením nebo jiná sdružení poskytující služby pro neslyšící. Potěšující je také zjištění, že škola poskytuje svým žákům základní penzum znalostí co se týče pracovně právních vztahů, práv a povinností zaměstnance i zaměstnavatele.

Předpoklad hypotézy č.3, tedy že žáci nezauímají negativní postoj vůči slyšícím se také potvrdila. Až na jedinou výjimku jsou jejich pracovní zkušenosti dobré a budoucí spolupráce se slyšícími kolegy se nezříkají. Tento fakt by měla i nadále podporovat slyšící majorita svým kladným postojem a přijetím, nepodceňovat jejich schopnosti a dovednosti navzdory jejich postižení. Stejně tak jako sami neslyšící by neměli podceňovat sebe, ale i většinovou společnost, aby mohlo dojít k překonání bariér na obou stranách.

Závěr

Lidé se sluchovým postižením tvoří heterogenní skupinu a přístup k nim, co se týče vzdělávání a pracovního uplatnění, by měl být proto individuální. Faktem ale zůstává, že jsou tito lidé stále na trhu práce znevýhodňováni a je třeba jim věnovat zvláštní pozornost i vzhledem k tomu, že jsou tito lidé chráněni *Listinou základních práv a svobod*. Článek 29 této Listiny zní:

1. Ženy, mladiství a osoby zdravotně postižené mají právo na zvýšenou ochranu zdraví při práci a na zvláštní pracovní podmínky.
2. Mladiství a osoby zdravotně postižené mají právo na zvláštní ochranu v pracovních vztazích a na pomoc při přípravě k povolání.

V současnosti si děti se sluchovým postižením mohou vybrat zda chtějí navštěvovat školy pro sluchově postiženou mládež nebo být integrováni do běžné školy. S výběrem školy, zejména vyššího sekundárního vzdělání a výběru vhodného budoucího povolání se rodiče i žáci mohou obrátit na pedagogicko poradenská centra, která jsou součástí škol. Při výběru povolání je nutno sledovat trendy v poptávce po pracovních silách a zaměřovat se na perspektivní obory. V rámci přípravy na povolání je zároveň nutno věnovat velkou pozornost rozvoji sociálních dovedností, samostatnosti, asertivity a podporovat přiměřené sebehodnocení. U dětí a mládeže se sluchovým postižením by se měly hledat možnosti co takový mladý člověk dělat může a v čem by mohl vyniknout a ne naopak.

Profesní příprava zdravotně postižené mládeže v integrovaných podmínkách napomáhá ke zkvalitnění života a sociálního postavení. Nejdůležitějším aspektem úspěšné integrace do společnosti slyšících je jejich vlastní sebehodnocení a sebevědomí. Na druhé straně také vstřícný a proaktivní přístup ze strany většinové společnosti.

Jako součást své diplomové práce jsem chtěla zjistit, jak je dnešní mládež se sluchovým postižením, připravující se ve školách pro sluchově postižené na své budoucí povolání, připravena na svůj vstup do života. Tento okamžik je jistě v životě každého čerstvého absolventa zásadním zlomem a mládež s jakýmkoliv zdravotním postižením má tento vstup v mnoha ohledech ztížený. Právě proto si myslím, že by sluchově postižení měli být připraveni daleko více, vyzbrojeni znalostmi co dělat v případě nezaměstnanosti, znát dobře svá práva a povinnosti v pracovně právních vztazích, znát možnosti uplatnění oboru,

který studují nebo již vystudovali, popřípadě rozvíjet jiné své dovednosti a schopnosti, které by umožnily pracovní uplatnění a spokojený a plnohodnotný život. Přestože jsem zjistila, že žáci rádi studují obor, který si zvolili, ať už oni sami nebo s pomocí kamarádů, či učitelů na základní škole, v budoucnu by rádi našli uplatnění v oboru jiném a co je možná více zarážející je fakt, že práce má pro ně pouze hodnotu ekonomickou. Byla bych ráda, aby se tento postoj u těchto mladých lidí změnil a v práci hledali nejen způsob jak získat peníze pro obživu, ale nalézali v něm i smysl a uspokojení, neboť pracovní činností trávíme alespoň třetinu svého života.

Dnešní mládež a všichni lidé se sluchovým postižením mají nesrovnatelně lepší podmínky než tomu bylo před několika lety a to zejména díky rozvoji moderních počítačových technologií, internetu a mobilním telefonům. Díky tomuto je snazší získat potřebné informace, hledat si práci, ale zejména komunikace je díky využití SMS, ICQ a emailů mnohem jednodušší. Proto doufám, že si mnozí zaměstnavatelé uvědomí, že ke komunikaci není potřeba hlasu a i tímto se situace na pracovním trhu pro občany se sluchovým postiženímlepší.

Seznam literatury

Adresář služeb pro sluchově postižené. Praha: FRPSP, 2005. ISBN 80-86792-18-8.

ČERVENKOVÁ, A. *Odborná příprava zdravotně postižené mládeže a její uplatnění na trhu práce.* Praha: VÚPSV, 2001.

HRUBÝ, J. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu* I.díl. Praha: FRPSP, 1999. ISBN 80-7216-096-6.

HUTAŘ, J. *Sociálně právní minimum pro zdravotně postižené.* Praha: NRZP, 2006. ISBN 80-903640-2-0.

JESENSKÝ, J. a kol. *Profesní příprava zdravotně postižené mládeže v integrovaných podmínkách.* Praha: Federace zdravotně postižených ČSFR, MVČR, MŠMT, 1992.

KEBLOVÁ, A. *Speciální školy pro sluchově postižené v České republice.* Praha: MŠMT, 2000.

KRAHULCOVÁ, B. *Komunikace sluchově postižených.* Praha: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0329-2.

KUDA, R. *Uplatnění sluchově postižených na trhu práce ve středočeském a olomouckém kraji* (diplomová práce). Hradec Králové: PedF UHK, 2004.

Národní plán podpory a integrace občanů se zdravotním postižením na období 2006-2009. Praha: Úřad vlády ČR, 2005. ISBN 80-86734-66-8

POTMĚŠIL, M. *Koncepce vzdělávacích programů pro neslyšící RS 95 R 2013 -etapová zpráva za rok 1995.*

POTMĚŠIL, M. *Národní zpráva úrovně vzdělávání těžce sluchově postižených II. - Zpráva o řešení výzkumného úkolu RS 99004 za rok 1999*

POTMĚŠIL, M. *Úvodní stati k výchově a vzdělávání sluchově postižených*. Praha: Fortuna. 1999. ISBN 80-7168-744-8.

STRNADOVÁ, V. *Současné problémy české komunity neslyšících I., Hluchota a jazyková komunikace*. Praha: DeskTop Publishing FF UK, 1998. ISBN 80-85899-45-0.

ŠOURKOVÁ, I. *Vzdělávání a zaměstnávání lidí se zdravotním postižením* (diplomová práce). Praha: PedF UK, 2000.

VÁGNEROVÁ, V.;HADJ-MOUSSOVÁ, Z;ŠTECH, S. *Psychologie handicapu*. Praha:Karolinum,2000. ISBN 80-7184-929-4.

VITÁSKOVÁ, K.;LUDÍKOVÁ, L;SOURALOVÁ, E. *Zefektivnění studia a profesního uplatnění handicapovaných studentů na vysokých školách*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. ISBN 80-244-0621-7.

Periodika:

KRATOCHVÍLOVÁ, K. Neslyšící studenti v Klarově ústavu. *Gong* -měsíčník pro sluchově postižené. 2006, roč.35, č.6, s.9, ISSN 0323-0732.

POLÁKOVÁ, R. Do APPN přichází stále více lidí. *Gong*. 2006, roč.35, č.10, s.12, ISSN 0323-0732

KRATOCHVÍLOVÁ, K.; JUNGMANNOVÁ, J. Přehled SOŠ, SOU a OU pro sluchově postižené žáky. *Gong*. 2006, roč.35, č.12, s.13-16, ISSN 0323-0732

Internetové zdroje:

<http://ruce.cz/clanky/150> HUDÁKOVÁ, A. Maturitní obory na školách pro sluchově postižené, *Unie* 5-6/2006, [cit. 2007-02-11]

<http://ruce.cz/clanky/151> HUDÁKOVÁ, A. Nematuritní obory na středních školách pro sluchově postižené, *Unie* 11-12/2006, [cit. 2007-02-11]

<http://ruce.cz/clanky/159> PÁNEK, P. další možnosti vzdělávání jsou důležité, *Unie* 11-12/2006, [cit. 2007-02-11]

<http://www.noviny-mpsv.cz/print.php?id=55>, Zaměstnávání osob se zdravotním postižením [cit. 2007-02-13]

<http://www.noviny-mpsv.cz/print.php?id=338>, Nový zákon o zaměstnanosti [cit. 2007-02-13]

<http://www.noviny-mpsv.cz/print.php?id=1296>, Podpora zaměstnávání zdravotně znevýhodněných osob [cit. 2007-02-13]

<http://www.msmt.cz/Files/Predpisy1/sb190-04.pdf>, Školský zákon č.561/2004 Sb., [cit. 2006-09-04]

http://www.msmt.cz/Files/PDF/Vyhlaska_71_72_73_74_umelec__porad__spec_zajm.pdf, Vyhláška č.73/2005 Sb.,[cit. 2006-09-04]

<http://www.teiresias.muni.cz/to.cs/?chapter=2-2>, [cit. 2006-08-17]

<http://www.teiresias.muni.cz/to.cs/?chapter=5-2>, 17.8.2006, [cit. 2006-08-17]

<http://www.spsaklara.cz/obory.htm>, [cit. 2006-09-04]

<http://www.spsaklara.cz/aktuality.htm>, [cit. 2006-08-17]

<http://appn.neslysci.cz/index.php?sel=1>, [cit. 2007-01-17]

<http://appn.neslysci.cz/index.php?sel=8>, [cit. 2007-01-17]

<http://appn.neslysci.cz/index.php?sel=7>, [cit. 2007-01-17]

<http://www.specou.cz/uvod.php>, [cit. 2007-02-015]

http://www.skolspec.cz/studijni_obory_ram.htm, [cit. 2007-02-15]

<http://www.lorm.cz/cs/hluchoslepi/adresar-sluzeb.php#kategorie-2-6>, [cit. 2007-02-15]

<http://www.jazykove-centrum-ulita.cz/o-ulite/>, [cit. 2007-08-17]

http://www.frpsp.cz/cze_sou.php, [cit. 2007-02-15]

Zákony, Vyhlášky:

Školský zákon č.561/2004 Sb.

Zákon o zaměstnanosti č. 435/2004 Sb.

Vyhláška č.73/2005 Sb. O vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných

Přílohy

1. Jak si lépe hledat uplatnění na trhu práce.
2. Jak správně komunikovat se sluchově postiženými